Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 23 ИЮЛЬ, 1987 ШУ. ★ № 88 (7434). ★ Мах 3 кеп.

ОКТЯБРА ЮБИЛЕЙНА НАКЪАДОЛХАШ

Хьувкъам-87

КІИ-МАРС — ЦХЬАН КОМПЛЕКСАГІА

Гурахьа дІадийна 4121 гектара тІа ка бола ялат да Сунженски района XIX партсъезда цІерагІча колхозе. Хьалха из чуэцара уборочно-транспортни цхьа комплекс вІашагІ а елле, бора болх. Укх шера кхыча тайпара да. Кхаш лeладеча хІара бригаде, хІьта уж кхоъ я, шишний комплекс вІашагІъеллай. Из даьд царех хІараяр коллектив подрядагІа къахьегаш йоландаь, шоай ялат шоаш дикагІа чуэцаргхиларах механизатораш дукхагІа тешандаь.

Эггара хьалха маьхка кхашка дІадоладаьд кІи-марса балхаш. Совхоза конторе хьалтеха йоаллача «молне» тІара гуш да, бригадашта юкъе яьржача яхье хьалха шоллагІъяр йолга. Цул дукха тІехьайисац цхьоалагІъяр а.

Комбайнерашта юкъе хьалхабоагІа механизатораш Григорьев Василий, Орлов Александр, Зубарев Анатолий, Ярославцев Александр. ДІатехкача гучадаьлар уж а цу шин бригадера болга. ХІьта кхоалагІа яр? Хьекхача кхашка а доацаш, аьрдача ялатага диллача из дикка тІехьаюсаш я вокх шиннел.

Фу бахьан долаш нийсденнад ха безам болаш цу бригаде долх тхо.

...Каст-каста голаш етташ болча наькъа тІа гІолла дукъа тІа хьатІайоал тха «ГАЗ»-ик. Дега тоам беш хоза сурт духьалъотт. БІарг дІа ма кхоачча лохе ухна ІажагІа, баьццара кхаш, понаш, даьгІенаш. Лакхера чоалилгашта тара я ІажагІча кхашка лела комбайнаш, машинаш.

Тхо сецачара дІа-хьа къасташ массехк никъ ба. Духьала йоагІа грузовой машин соцаю оаха. Цун шофера хьех кхоалагІча бригаде бода никъ.

Цун кхай тІарча стана тІакхачалехьа, авттехьа ялат хьокхаш комбайнаш йоахк. Царна тІадолх тхо. Кхай йистте, гаьна кІал оттадаьча истола хьалхашка массехк саг вагІа. Царца ва бригадир Брциев Борис а.

Яхье кхыча бригадел тІехьа хІана дус, хІара гектара тІара чуэцаш бола хьувкъам кІезинга хІанаб, аьнна даьча хаттарашта жоп луш цо аьлар:

РЕПОРТАЖ

— ГІулакх миштад аьлча, мукх дика, хІьта эсала тІабаьнна кхаш да тха а вокха бригадашка а. Нагахьа санна догІа деча, эсала болчара из лаьтта бижар кхераме да. Иштта из хилча хІанз гектара тІара боалачох ах а чуэцалургбац, хІьта листа, лакха, низ болаш тІабаьннача маькха йоачано зе дергдац. Цудухьа эггара хьалха вийлха, лоха, эсала тІабаьннача хьокх оаха из. ХІьта вокх шин бригаде, мукх дикагІа хьахиннача чуэца болабаьб. Из бахьан долаш тІехьадусаш да гектара тІара чуэцача ялатага диллача, хІьта хьекха кхаш лаьрхІача, тха механизатораша дукхагІа болх баьб. Цу дерригача хьокхамех тІеххьара котало йоаккхаргхиларах шеко а яц тха.

Гектарашка диллача я а я цу бригадо чуйица моттиг кхычар йолчул бІаь ялх гектар дукхагІа. Цхьабакъда хІара гектара тІара даьнна ялат 17,7 центнер мара дац, вокхар — ткъо центнер гаргга.

Цу гІулакхага хьежжа, ялат ардара планаш нагахьа мара кхоачашъяц комбайнераша. Цудухьа совхоза парткоме арахийцача «молне» тІа царех цхьа саг хьоавеш вац хІанзарчоа. Иштта из нийсдаларах сагота а бац механизатораш.

— «Котама кІоригаш гурахьа лоархІ», оалаш да. Ховргда-кх тІеххьара котало хьанга хургъя, — йоах ткъаь дий шера ялат чуэцача болх беш хьавоагІача комбайнера Поленников Александра.

Бакъдар аьлча тІеххьарча пхе шера хинна-м дац ялат чуэцара а из паччахьалкхенна дІадалара а планаш цу бригада тІеххоачаш ца еш. Укх шера а иштта из хургхиларах тийша ба хІанз а.

КІи-марса балхаш, хьалхе а оттаьча, хІьта совхоза администраце а парткомо а могаьча планагІа чакхдоах бригаде. Ялат чуйица доакхаше, чах кхаш мукъадоах, тІаккха деза дискаш мара ца доахаш, лаьтта кийч а дий доакъара лаьрхІа генаращца, сорогца цхьана хьажкІаш дІаюв.

Ча вІашкатохаш геттара дика болх бу механизатораша Акинин Владимира, Фомин Ивана, Пантелеев Василе. Норма 50 гектар йолаш хІара дийнахьа 70 гектарал совгІа кхаш мукъадоах цар. ДогІа новкъа хургдоацаш дика аргІаш хьалдот Звягинцев Ивана. Шиннел кІезигагІа норма яь ди хиннадац цун хІанзалца. Иштта къахьег лаьтта оахаш волча Солошенко Николая а. ХІьта Джадигов Джабраила, Конев Сергея норма 20,4 йолаш, хІара дийнахьа юкъера лаьрхІача 30 гектар дІаюв.

— КІи-марсе дакъа лоацачар дечун дикала тІахьожам лоаттабац аз а бригада совета юкъебоагІачар а, — йоах Брциев Борисa. — ХІана аьлча, хов хІаранена беш бола болх наха а боацаш, шоашта белга. Иштта беркат даьннад наьха къахьегам подрядагІа вІаштІехьбаккхарах.

М. ХАМАТХАНОВ.

Наьсарен района «Назрановский» совхозе массанахьа а цхьоагІа чуэца болабаьб шийтталагІча пятилетка шоллагІча шера хьувкъам. Сийлахь-боккхача октябра цІей пятилетка шин шера план кхоачаш а яь дезде лерхІаш ба боахама механизатораш. Дийнахьа йола нормаш 130—140 процент кхоачаш а еш ялат чуэцача яьржача яхье хьалха латташ ба механизатораш (сурта тІа: аьрдехьара аьттехьа) Албогачиев Махьмад, Инаркиев Ахьмад, Баркинхоев Іийса. 10 — 12 балха дийнахьа ка бола ялат чуйица даккха лерхІ совхоза къахьегамхоша.

С. АЛИХАНОВА сурт.

ЯЛАТИЙ ЭЛАШ

Дика хиннад укх шера Шалински района «Автуринский» совхоза гурахьа дувш долча ялатий кхаш. Укх деношка подрядни бригада доакъашхой ялат чуэца болабеннаб. Юкъера лаьрхІача хІара гектара тІара 25—30 центнер кІа доаккхаш къахьег цар.

Коллективе яьржай боккъонца йола социалистически яхь. ХІаранена довз по шийна хьалхашка оттаду декхараш.

Дика латт механизаторашта, шофераштa, кхыболча болхлошта бІайха кхача балар. Укх деношка районни культура ЦІен концертни бригада а хиннай кхай тІа.

Ялат чуэцача хьинаре болх бу комбайнераша Мусаев Рамзана, Исаев Бексолтас, шофераша Юсупов Вахита, Ималиев Саламос, Асхабов Сулима, кхычар. Шоай дийнахьара планаш 110 — 125 процент кхоачашъю цар. ЧІоагІа теркам тІабохийт ялат ца дойтара. Цу гІулакха лаьрхІа хьалхе а кийчо яьй боахаме.

Цхьаннена тІехьа шоллагІъяр йолаш бухь билла кхай тІа гІолла йолх комбайнаш. Машиний кузовашка Іочудоассаду цар дошо бос бола кІа. ДІа мел хьежача чан паркхаш латт. Дикача хьокхамашца накъаболх автуринцаш Октябра 70 шу дизара.

Х. МУКАЕВ.
Автора сурт.

Доакъара йоакхо ю

Боахаме Іалашдаьча доакъарга хьежжа атта е хала хургда тІадоагІа Іа. Из дика кхетаду «Горагорский» яхача жа лeладеча совхозе.

— Хьайбаш тешаме Іангара даха тха боахама 700 — 800 тонн йол эшаргья — йоах совхоза директора Дакаев Мухьмада. — Цу хьакъехьа тхоай йолча таронех бизза пайда эца лаьрхІад оаха.

Хьалха хьакха йолаьй цхьана дІайийна горохи кени. Доакъара дикал йовргйоацаш ший ханнахьа, хьагул а еш йол Іай жа латтаргдолча моттигашка дІакхухь. Раьза ба Іалашдеча доакъара жа лeладераш. АргІашта йоачан новкъа хургйоаца а цІи яргйоаца а гІулакх даьд. ХІанзле а хьайбай хІара условни керта 8,5 доакъара единица кийчъяьй. ХІьта план — 21 единица.

Ала доагІа, укх боахаме таханарча дийнахьа 700 тонн йол кийчъяьлга. Лабораторни анализо яхачох, 80 процент лакхерча классах я.

ХІанз болабеннаб суданка хьакха. ХІара гектара тІара 150 центнер йоал из.

Белгалбахалов скирдовальщикаш Дайшигов Каты, Хатуев Ахьмад, Дельчиев Хамаз. Цар болх соцаргбоацаш уж аьлаца Іалашбу стогометчикаша Муцульханов Мовле, Жабраилов Зайнде, кхычар.

Х. ЖАПАРОВ.

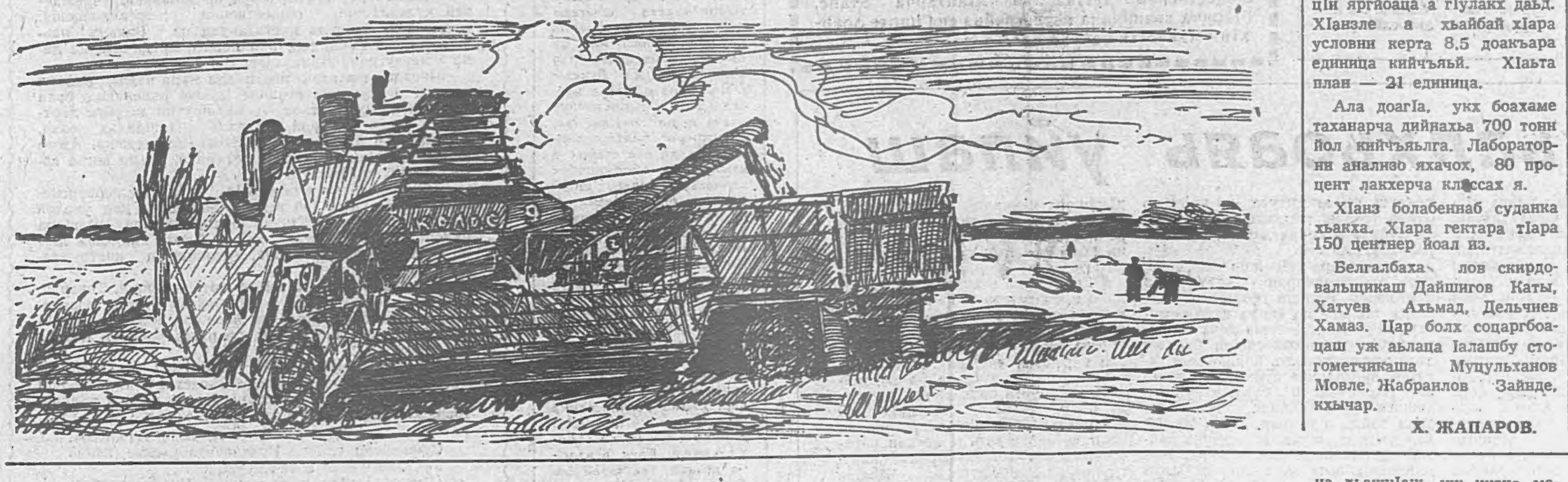

ОРБИТЕ — СОВЕТСКО-СИРИЙСКИ ЭКИПАЖ

ТАСС хоам

1987 шера 22 июле московски ханах 5 сахьати 59 минути яьлча Советски Союзе урагІдахийтад «Союз ТМ-3» яха космически кема.

Кема лехкаш я дунен халкъашта юкъера экипаж: кема командир Александр Викторенко, бортинженер Советски Союза Турпал, СССР летчик-космонавт Александр Александров, космонавт - тохкамхо Сирийски Іарбий Республика гражданин Мухаммад Фарис.

Полета программагІа «Союз ТМ-3» яха кема «Мир» яхача лехкаш йолча комплексах дІахотта, цу тІа советско-сирийски экипажо Іилма-технически тохкамаш де, 1987 шера 6 феврале денз Лаьттан юхерча орбита тІа болх беш болча Юрий Романенкоца а Александр Лавейкинца а цхьана эксперименташ е лерхІ.

Советско - сирийски экипажа полет еш я Советски Союзен Сирийски Іарбий Республикан правительстваштa юкъе баьча бартага хьежжа.

Космонавташ Викторенко, Александров, Фарис могаш-маьрша ба.

«Союз ТМ-3» яха кема «Мир» яхача орбитальни комплексаца вІашагІтоха лаьрхІад 24 июле.

«СОЮЗ ТМ-3» ЯХА КЕМА УРАГІДАХИЙТАЛЕХЬА

КЕМА КОМАНДИРА ЯЬ ЗАЯВЛЕНИ

Деза новкъостий!

Тахан «Союз ТМ-3» яхача советски кемаца космосе болх шин мехка — Советски Социалистически Республикай Союзен Сирийски Іарбий Республикан гражданаш.

Оаха цхьана еча полето тешал ду машара гІулакхашта космически аре тахкара даькъе дунен халкъашта юкъе цхьана къахьегилга планагІа шерлуш хилара.

Укх полетах оаха лерхІ Советски Союзан Сиренен юкъера доттагІал а цхьана къахьегилга а чІоагІдара исторически дика лоархІам бола декхар.

«Союз ТМ-3» яхача космически кема дунен халкъашта юкъерча экипажа цІерагІа аз дІахайт: беррига тхоай низ а знанеш а дІалургья оаха сийлени бехктохкамен декхар кхоачашдара.

«Союз ТМ-3» яхача кема командир Александр ВИКТОРЕНКО.

«СОЮЗ ТМ-3» ЯХА КЕМА УРАГІДАХИЙТАЛЕХЬА

СИРИЙСКИ КОСМОНАВТА ЯЬ ЗАЯВЛЕНИ

Деза новкъостий!

Сох, Сирийски Іарбий Республика гражданинах, боккха тешам беннаб дунен халкъашта юкъерча экипажаца волаш «Союз ТМ-3» яхача советски кемацен «Мир» — «Союз» яхача орбитальни комплексацен космически полет е.

Цу космически полета юкъе дакъа лаца йиш хиннай Советски Союзой Сирен беркате вІаши цхьана гІулакхаш леладар бахьан долаш.

Аз доккхал ду Лаьттарча берригача наха долча беркатa космически аре караерзаяра юкъе дакъа лаца йиш йолаш сай Даьхе хиларах.

Космически полет яра кийчон еррига этапашка се Іомаваьча, тренировкаш яйтача, новкъостал даьча берригнешта а баркал оал аз.

ДІахайт: дунен халкъашта юкъерча экипажаца волаш вахара кийча ва, беррига низ а знанеш а дІалургья сайна енна бехктохкамен сийлени задани кхоачашъяра.

«Союз ТМ-3» яхача кема космонавт - тохкамхо, Сирийски Іарбий Республика гражданин Мухаммад ФАРИС.

ВИКТОРЕНКО Александр Степанович

Викторенко Александр Степанович 1947 шера 29 марте Къулбаседа - Казахстански области Сергеевски района Ольгинка яхача юрта ваьв.

1969 шера И. С. Полбина цІерагІйола летчикий Оренбургски лакхера военни авиационни училища чакхъяьккхача, тІема - фегарча низашка гІулакх деш хиннав. Кемаш лехкаш волча хана итт типах йола самолеташ Іомаьй. Цун «1-ча класса военни летчик», «3-ча класса летчик - тохкамхо» яха квалификацеш я.

А. С. Викторенко — 1968 шера денз Советски Союза Коммунистически парте член.

Александр Степанович 1978 шера дІаязваьвар космонавтий отряде. Цо «Союз Т», «Союз ТМ» яхача кемашца, «Салют», «Мир» яхача орбитальни станцешца космически полеташ яра кийчон йизза курс чакхъяьккхай.

АЛЕКСАНДРОВ Александр Павлович

Советски Союза Турпал, СССР летчик - космонавт Александров Александр Павлович 1943 шера 20 феврале Москве ваьв.

Советски Эскара мугІарашка гІулакх даь ваьнначул тІехьагІа, 1964 шера денз конструкторски бюро болх баьб А. П. Александрова.

1969 шера Баумана цІерагІча Московски лакхерча технически училища сайриенара факультет чакхъяьккхай.

Космически аппараташта доал дара йолча системашта разработкаш еча дакъа лийцад.

А. П. Александров — 1970 шера денз Советски Союза Коммунистически парте член.

1978 шера денз космонавтий отряде ва.

Александр Павлович эггара хьалха космосе вахар 1983 шера «Союз Т-9» — «Салют-7» яхача орбитальни пилотируеми комплекса бортинженер а волаш.

МУХАММЕД Ахмед Фарис

Сирийски Іарбий Республика гражданин Мухаммед Ахмед Фарис 1951 шера 26 мае Аллепо яхача городе ваьв.

1973 шера летни тІема училища чакхъяьккхача, Сирийски Іарбий Республика тІема- фегарча низий авиационни доакъошка гІулакх дёш хиннав.

М. А. Фарис — 1973 шера денз Іарбий социалистически возрождене парте член.

1985 шера подполковник Мухаммед Ахмед Фарис Ю. А. Гагарина цІерагІча космонавташ кийчбеча центре тренировкаш е волавелар. Цо «Союз ТМ» яхача космически кемаца, «Мир» яхача орбитальни комплексаца полеташ яра кийчоя йизза курс чакхъяьккхай.

КРИТИКАХ ПАЙДА БАЬННАБ...

Укх шера шоллагІча июле «Сердало» тІа араяьннача «Ха туллийт, буц йокъалу» яхача статья тІа дувцар Малгобекски районерча «Кавказ», «Луч», «Малгобекский» яхача совхозашка доакъар Іалашдеча нийслуча кхоачамбоацарех.

Укх деношка «Малгобекский», «Кавказ» яхача боахамашка хилар со. Доакъараш Іалашделга мишта дІахьо хьежача, гучадаьлар цу совхозашка газето яьча критиках пайда ийцалга. ДІадаьхад доакъар Іалашдеча хьалха хинна кхоачамбоацараш, оарцагІъяьхай керда тароаш — балхашта юкъеззай хьалха хинначул а дукхагІа техника, кхы а механизатораш хьожабаьб цига болх бе. Тоадаьд доакъараш Іалашдерий балха хьалаш а. Цу даькъе лостам баьб культстанашка, дІакхайкаяьй доакъараш Іалашдечарна моральни а материальни а поощренеш яра йола мероприятеш. ВІаштІехьдаьккхад доакъараш Іалашдеча моттигашка бІайха кхача хургбола гІулакх, даиман хулийт хий. Доагор ца таар бахьан долаш баьццаш хьокхаш йола техника сецац хІанз, дикагІа ю техобслуживани а.

Къахьегама овсарле лакхъяра, дикагІа къахьегийтара лоархІаме да балха нормаш 120 процентал тІеххоачашъяьрашта ахчан совгІаташ телилга, ча, йол, комбикормаш лургхилар а, царга ялаташ дохкаргхилар а.

Цунга хьежжа да хьокхамаш а. Июль беттага кхаччалца «Малгобекский» совхозе планагІа йоагІар 620 тонн йолча Іалашъяьр 150 тонн йол мара яцар. Геттара кІезига яр лаьттах елла сенаж. ХІьта, хІанз Іалашъяьй боахаме 800 тонн йол, 750 тонн сенаж лаьттах еллай.

Иштта хувцаденнад доакъараш Іалашдерий гІулакхаш «Кавказ» яхача совхозе а. Июль беттага кхаччалца йоагІачул кхозза кІезигагІа Іалашъяьяр боахаме йол. ХІьта, хІанз план кхоачашъяра эшар 200 тонн йол мара яц, цхьа эзар тонн совгІа йол хьекха улл.

«Малгобекский», «Кавказ» боахамашка хьа мел хьекха йол хьайбай фермашка тІаэзай, аргІаш а даь дІаоттаяьй, аьла кхоалагІча даькъах пачкаш яьй, из еррига а искусственни фо деттача установкашца йокъаеш латт. ДогІа чудуаргдоацаш а цхьаннахьара чутаІанза а да хьадаь аргІаш. Царна гоннахьа карташ яьй.

Хувцамаш хиннадале а, сихха теркам тІабахийта безаш моттигаш а я доакъараш Іалашдеча. Масала, хІанз а кІезига еллай «Малгобекский» совхозе сенаж, планагІа йоагІачул ах — 750 тонн хІьта «Кавказе» хІанз дІаболабеш мара бац из болх.

— Сенаж йоллара боахама енна планаш яц, — яхаш дувц совхоза керттерча агронома А. Марзиева, — цхьабакъда, сенаж йолла лаьрхІад оаха, из болх тахан кхоана бола а бергба...

ТІехьа тохабеннаб уж. Шинна а боахаме сенаж йоллара эша хьалаш долаш да. «Малгобекский» совхозе дика хьахиннай сенажа лаьрхІа 210 гектара тІа шоэлагІа дІайийна хьажкІаш, 140 гектара тІара вІашагІъэяь дІайийна хьажкІаши генараши. ХІьта, «Кавказе» 217 гектара тІа генаргашца дІайийна «сорго» яха буц тахан а хьакха мегаргйолаш я.

ТІехьадисад «Малгобекский», «Кавказ» яхача совхозашка силос лаьттах йоллалга а. Цу даькъе де дезараш дукха дале а, болх дІаболабац боахамашка.

ПланагІа 4165 тонн силос йолла еза «Малгобекский» совхозе. «Кавказе» — ялх эзар тонн. Дукха болх ба из. Сенга хьеж цу боахамий кулгалхой? ДІаяха ха юхаерзае йиш йоацалга ца хов ба уж? Силос йолла таро йоацаш хьежац уж. Масала, «Малгобекский» совхозе силоса чуэца лаьрхІа хьалхеяьй 310 гектара тІа дІайийна хьажкІаш, уж чуэца мегаргйолаш я, царна тІеххьа хьахургйолаш я кхыйола баьцаш а. ХІьта «Кавказе» а дика хьахиннай 498 гектара тІа дІайийна хьажкІаш, царех 181 гектар хьажкІаш хий детташ а я, цудухьа белггала лакхагІа а листагІа а я цу кхай тІара хьажкІаш.

Доакъараш Іалашду механизатораш кийча ба шоай низ кхоачар деш къахьега. Дика болх беш ба «Кавказ» яхача совхоза механизатораш З. Мурадов, Н. Шмычко, М. Битирбиев, А. Заруднев, кхыбараш, «Малгобекский» совхоза механизатораш А. Энгиноев, М. Цечоев, С. Узиев, У. Яндиев, кхыбараш а. Йол ца йоаеш, баьцаш цІенъяь хьокхаш а болх бу цар. Цхьабакъда, цар Іалашдаь доакъараш боккъонца меллад, фу дозал долаш да хара лаьрххІа йола комиссеш вІашагІйохка еза боахамашка. Царга дистийта деза аьла, чан аргІаш, тахкийта деза силос, сенаж елла кІоагаш.

Приприскаш а ца еш, боккъонца, дараш мара лархІа йиш яц доакъараш. «Иззал хила тарлу... е иззал дозал хургда...» — яхаш доакъараш Іалашдаьлга лоархІаш дувца хабараш хаза йиш я хІанз а цхьадолча боахамашка. Хьайбаш леладерашка цу тайпара дІатийннача доакъараша Іан замалахьа боккха хьовзам бу, эггара чІоагІагІа эшача хана кхоача а лийя.

Цу тайпара моттигаш хиннай дІанхача шерашка Малгобекски района боахамашка, аьхки Іалашдечул дуккха дезагІа хул Іан замалахьа ийду доакъараш. Іалашдаь доакъараш боккъонца долчул дукхагІа лархІар бахьан долаш доахан леладарах зе мара, пайда ца хулаш хьайоагІа района дукхагІйола совхозаш.

Цу тайпара кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш соахка паччахьалкхенга ехкача шурах, дехкача дулхах зе хилар «Малгобекский», а «Кавказ» яхача а совхозашта, шуреи дулхи дохкара планаш тІеххоачашъяьяле а.

ХІьта хьайбай когашта кІал а ухийташ доадайта йиш яц доакъараш, лораде деза уж цхьаболча кулга цІена боацачар «куташ» ергйоацаш а. Цу тайпара моттигаш нийсъеннай соахка «Малгобекский» совхоза Долакоарча ферме, из гІулакх техка хиннад Малгобекски ГОВД.

Ха дІа ца йохийташ, гуча мел даьнна кхоачамбоацараш дІа а даьха, болх сихбой кхоачашдулургда Малгобекски района хьалхашка латта доккхий декхараш — хІара бежана 34 доакъара единица хургйолаш доакъараш Іалашделга.

А. ПЛИЕВ,
тха спец. корр.

ПЕРЕСТРОЙКАХ ДОЛА

КЪАХЬЕГАМХОЙ ПИСЬМОШ

«КIезига моттигаш нийслац демократически хувцамаш де лоархIа ца деш. ХIаьта дувцар ма дий принципиальни дешах — перестройкана хиланза даргдац боккъонца демократически сухалбелга. Духхьал демократе кIийлен тIа мара вIаштIехьдаргдац къахьегамхой хьинареча экономически, культурни, социальни балха юкъеоза, эффективни кадрови политика чакхъяккха аьттув боалийта хьал хьакхолла, решенеш кийчъеча гIалаташ ца дувлийта, лохера денз лакхе кхаччалца корта бола тIахьожам хулга Iалашде».

«ЦIаьхха белгалдаккха безам ба са, вай экономически болх, халкъа боахаме ю перестройка толаме чакхъяргья, нагахьа санна цар миллионаш къахьегамхой юкъеозе, аьнна. Цудухьа ала йиш я доал дара овлангара перестройка яр духьа лаьца никъ, ма дарра вай дувце, духхьал производственни даькъе яь ца Iеш, деррига общественни вахаре а дIахо демократизаци ярца бувзалуш ба. Экономика прогресс а социалистически демократи дегIайоалаяр а вIаши къоастаде йиш йолаш дац».

СЕНГА ХЬЕЖ?

Перестройка низ бола чарх, юхасаца, аьнна, ца кхесталга ховш хила веза хIара советски саг. Из нигат кIоаргга дег чу дессачул тIехьагIа мара айлургдац цун хьинар, творчески хьакъкъал, къахьегамцара безам. Аз айса зувш, сона се балха волча моттиге хоалуш хIама да из. ДIа-хьа хьежача, ладийгIача, хьона гонахьа вIалла хувцалуш хIама ца хилча, хьо а юхагIорт. Нийс-м лу юкъ-юкъе кердача талгIе тIа бала гIерташ, са ца тувш бола нах. ХIаьта а, сиха йов цар инициатива. Кхычахьа йоккхий эргалонаш хулаш латт, вIалла ца хиннача тайпара хувцалуш доагIар вахар, яхаш деш дола хоамаш хьахезача тхоай когех баргалаш йоахкаш санна хет тхона. Тхо хIана дац цу процесса юкъе, аьле, хала хет.

Эггара хьалха, тхона, болхлошта, новкъадар да — тхоай хьаштех, кхоачамех из перестройка хIанз а хьокха ца ялар. Сона хетачох, из эггара хьалха тхогара дIайолаяла езаш ма ярий. Бакъда, болхлочоа эшачунга хьалха мо мара хьахьожаш бац тха хьакимаш. Царна эшар — план. Из хилча, сатийна да цар вахар. Хьалха а дар, хIанз а да. Из план оаха кхоачаш миштта ю, тхона фу хало хул, тхона фу эш, оаха фу оал, тхона фу дага да хара сагота саг хилац. Айса мел аьннар масалаща бакъде хьожаргва со хIанз.

Вешта, аз дувцар-м тха коа хьачувьаьначоа гургдолаш да. Делкъийна чай мала, яа хIама эца буфет, столовая яц тха доккхача коа. ХIама дацар, дуккхаIбола нах предприятена гаьна ца бахаш. Со се Пхьилекъонгийн-Юртара ух балха. «Чархаш тIа» багIараш-м цаI дора, машина дIа-хьа хаьхе.

Дукха ха я из дош болхлочунна, тха кулгалхой кабинеташ, хIана хьаьрча дох из. ХIама дацар, гаьна а столови яларе. Хий. ДIайха а шийла а хий ца хилча чIоагIа новкъарле хулаш болх ба тхабар. Саракъа чувахача цIен дезала вовзаш тхох саг. Крана чурча шийлача хино Iо мича доакхъ юкъ тIара а кулгаш тIара а мазут. ХIанз, аькхи-м цхьа бахьан лостам бу оаха дегIа тIа. Хала да Iай, душевойш-м дац хIара а яц тхо долча. Батареях кърэгаш йоахкаш краш а увттаеш, дIайха хий

доах оаха Iай юхьмараж йила. Хов тхона из де мегаргдоацилга, цу хица йиллача юхьмараж тIара цIока эттIалга. ХIаьта а де хIама дац. Къел — къел я. Кулгаш дила эша барзкъаш дутта порошок а цIагIара кхухь оаха.

Каст-каста нийслу производственни травма хулаш моттигаш. Бакъда, из мо хатар хилча хIама де йиш йолаш дац тхо, хIана аьлча, тха предприяте кхыметтел эггара аттагIа йола аптечка а яц.

«Шучал-мохчал», а чIоагIа доал тхона юкъе, ма дарра аьлча, шин даькъа екъаенна я коллектив, дIатIахьежача атта хоалуш из деце а. Моральни а материальни а поощренеш дIа-хьа екъача хана, хIаьта болхлочоа хьакимашкара гIулакх эшача хана мара ховргдац из. Гаргало хьалхарча плане отт цу хана. Цудухьа ба тха коллективе балха тIа дукха хало еш беце а, цахаддаш премешта юкъе ухаш, предприятегара гIулакх дизза дIакхоачаш бараши теркал ца бераши. Цар «списокаш» эргайоалаш а яц. Иштта цхьабарашта (боккъонца уж яла йоагIарашта) боккха бохам а беш, дIа-хьа йиикъар предприяте ший болхлошта хьалдаьча цIагIара квартираш. Цу «списка» тIара ба хIанз цу цIагIа бахаш бола дукха нах а. КПСС райкома бюрос а дийцар из дош. Цу боагIаш квартираш йиначоа, социалистически законностах уж мукъялийта, аьнна, соцам баьбар. Цул тIехьагIа хьоа ца дех дийцар из дош.

Социальни нийсох. Из йоацача барт, бокъо, демократи хургьяц.

Дагардаьц сона. ДIадахача шера кIа чуэцача хана кIира ворхI дийнахьа хьаьхегаш чакхвалар цу а соца хинна кхийьола новкъостий а. ХIаьта тахана а и хьаьхегаш ца еш хьаьна тоа ца еш, машина тоа ца еш, цхьан сахьата латтийтацар оаха тхоай гараже.

Ялаташ чуийца даьлча вIалла кIи-марсе даьха ца лаьцараш а кIа делар, эггара чIоагIа къахьийгараш (со юкъе а волаш) юстарбахар тха администраце.

Иштта гаргалбарашкахьа, бовзарашкахьа — безарашкахьа озабезамаш а деш, дIахьа деш коллектива хьакхьаддаш дефицитни хIамаш.

ХIанззалца аз дийцар — сага шийна эшача хIамах лаьца да. Цул кхы тIехьдахьа хIама дац тха производственни хьашташ кхоачадеча а. Сай балха моттиг юцаргъя аз (кхы мел йолча участкашка а из хьал да). Бехктокхаме болх ба аз, бер. Тха РТП мел йолча машиний электрооборудовани са кулгах тийша я. БIаь совгIа машина я укхаза. Са бехкагIа балха ара ца йоалаш цхьаь цаI йисаяц царех. Из харцдергдац соца болх бераша, кулгалхоша, специалисташа. Бакъда, цо иштта болх бара шоашкара фу новкъостал ду оаш, аьнна хаьттача, ала хIама доацаш бусаргбар уж. ЦIагIара ена цхьа сверлильни машинка я сога. Тха коа мел вола слесарь са «бун чу» лелх сонеи-сонеи я из цхьан минота, яхаш. Юххера а ехар из. Дукха хьийжар со складера из сайна лург ма йий, яхаш. Яцар складе. Из хьатIая сагота волаш саг а вацар. Тика чура сай ахчах эца йийзар са из.

Со-м валлац доккхал де, кхычарел дикагIа ва, ала. ХIаьта а, аз дукха чIоагIагIа доккхал дергда са болх а лаьрхIа из предприяте хьаенна яларе.

ДIахо. ДагадагIац сона предприятера запасной оатхал сайна енна. Стартераш чу, генератораш чу лоаттаю втулкаш, щеткаш, подшипникаш хьайоаха съемникаш, кхыйола вIалла дефицитни йоаца оатхалаш массанахьа йолаш я. Тхога яц. Тиша яраш хьайоахаш, вокхазахьа дIаувттаеш хала хьувз со.

КIордадаьд из кулгалхошка дIадувца а царга дехар де а. Из деррига а дийцачул тIехьагIа ала йиш йий: тхо перестройкана юкъедахад аьна? Яц!

Аз болх беча «цехе» дукхаза комиссеш хиннай, санэпидстанцешкара (Назранера а Грозера а) болхлой юкъе а болаш. Дукха акташ увттаьй: цу чура хьалаш эрга ца доахе болх хьабе йиш йолаш яц, аьнна. Я а яц. Ког Iаловза кхераме йолаш да уйнаш, прибор тоае моттиг яц из, кхаш. Я а яц. Кхьа мо чIоагIа ца белга мотт тиг а, сердал а, машен тоаедечоа инструмент а яц. ДIадахача шера инструмент лелае стелламбар ергья, аьнна тохабеннабар, со леткъаш кIорда а ваьб. Ардакха ши-кхо iIенда а отталаб, дIадоладальча сеца латт стеллаж хьеелга. Аьнар. Фуд ер? «Кхоана» аьле дIаболх...

Иштта дахьа перестройка тIа дувзаденна тха гIулакх.

Б. КОТИЕВ,
Назрановски райповерка ремонтно - техниче с к и предприяте автослесарь.

Дог лазачох

Кердадар хьокхаденнадац

Тахан. перестройках лаьца дукха дувц массане. Аз болх беча Назрановски кирпишк еча заводе а дувц цох. Къаьстта кулгалхоша. Дувца-м дувц, бакъда, хьадеш-м хIама дац. Хьалха санна во я оаха арахеца продукци. Хадданза тIехьаюсачарех я предприяти. Цо цIаьхка а тешал ду мехка хулаш латтача перестройка талгIи тха заводах хьокха ца еннилга.

Технологически процесс нийса лелае вIаштIехьдалац оборудовани каст-каста йохаш хиларах. Шиккъо шу хьаьна оттаь мара еце а, лертIа цунга хьажа, цуна доал де специалисташ ца хилар да из. КIоаргга знанеш йолаш бац слесараш, наладчикаш. Цхьаннахьа слесарала болх баь хилара тешал деш кхаьчт цунга дале, из гIадбахе хьаьц тха кулгалхоша. Юххера гучадоал тха оборудовани цунна ца йовзилга. ХIаьта специалисташа хIама дац цу саннача наьха гозал лакхъяр.

Тахана дийнахьа ма хеттта инструмент, дIоагIаш дац тхога. Станокеж-м дуцца а дувцац аз. Станокаш тиша, оалаш ма хиллара, лоаш юаргйола ха йийнна я. Масала, дуккха ахча а денна, соахка Армавирера йица стргались станок ера тхона, 1950 шера арахийна а из. МалагIа пайда баьннаб из заводна из араххе? Шин-кхь бетта халла болх а баь, еха латташ я из моттиг дIа а яьча.

Сога хаьттача перестройка баьзало латт колективна деррига гIуллакхий бехктохке эггара къаьста партийни организацена тIабужаш хиларах. Цхьабакъда, завода цхьанна а участкана керте латтача коммуниста балха мах хоадабеш оценка ена яц хIанззалца. ДуккхагIча дакъе завода кулгалхоша, болхлошта хац миштта а еза перестройка. Перестройна дIадахарахь хьежа тха заводера цхьанна а коммуниста болх бу оалалургдац сога тахан. Массеха шу да завода партийни организаце секретарь лоархIаш Марзиев Мухьмад вола. Кхо шу совгIа ха я из дамоган хилар бахьанце тхо долча балха вовца. Цу хона дени нерда секретарь харжа вIаштIехьа ца доалаш я-те тха партийни организаци? Малав цу гIулакха бала кхача безар?

Перестройка еча лоархIаме дакъа кхоач гласностега. ХIаьта тахан дукхахьа болча болхлошта йовзац партбюро, профкома решенеш.

М. ТАМБИЕВ,
Назрановски кирпичк еча завода слесарь, городской Совета депутат.

Эргалонаш кIезига я

ХIанз а лертIа тоабенна дIаболабеннабац завода болх. Ах шу дIадаьннад госпременна юкъейолаш. Бакъда, эргадьовна дукха хIама дац. Ах шера йоагIача планал 5 млн. 60 эзар сома ма ыкха продукци йезилгагIа дIакхаьчаб потребительешка (67 процент).

Хьахьанаш хьалха лоаш хиннараш да: технологически процесс телхаяр, лакха квалификаци йола болхлой тоьаш ца хилар, цхьайола предприятешкара хьацхийта мериалаш кхоачаш йоацар.

Къаьстта во ба Латвийски ССР Резекне яхача городера заводера Назране хьацхийта электросверлилкай двигателаш. Из бахьан долаш вIалла сверлилкаш арахеца йиш йолаш моттигаш а нийсъенна яц уча.

ХIаьта завода кулгалхошта хайра хIама дац оборудованех бизза пайда эцара, сихлац кердача хьисане завода болх хIоттабар, перестройка наьхьтIа бовлара. Дукхагiча даькъе, хьалха хиннача увттараш увттаьхкара производственни гIулакхаш.

ГI. САЙНАРОЕВ,
Назранерча Ахриев ГIапура ЦIерагIча «Электроинструмент» яхача заводера госпремнка вихал.

«Лоаца аьлча, хIанзарча этапа деррига болх боккъача бехктохкаме чакхбаккха беза. Опыт йола а, теоретически кийчъенна а, организационно кхочаенна а парти керте латтача общественна де могаргдолаш хIама да из. Тахан чIоагIа белгалдаккха деза вай — общественни дегIахара хIанзарча этапе, бIарчча хьийцаш перестройка еча парте лоархIам къаьста боккха ба».

ХIАРАНЕХ ТИЙША ДА

Заданеш кхоачашйой а, цхьабакъда, оаха тхоай болх тIа хоуш эргалонаш яь оалалургдац сона. Пламаш нийсъа мара кхоачашъяц. Иштта дама а болх бе йиш яц. Перестройка дIадех дикагIча оагIорахьа хувцамаш тахане а делга. ХIана вIаштIехьдалац тха бIубенна переструйка наьха тIа дола? Фуд новкъарле ерI? Цу хаттаршта жоп лохаш дукха уйле яь аз, тха цехе коммуниста.

Сона хетарахьа, царех цхьа бахьан сенах латт аьлча, из латт заводоуправлене тха цеха лоархIам хIана а хьетта ца бахьа, хьалха санна тхо теркал ца дарах. Завода кулгалхоша эргга а йоакхо кертерча цехий ю. ХIаьта гIонне яраш йийца тхога. Цудухьа хьалхарче шерашка хиннача проблемаш тахан а тIехь хьостаяла я. Масала, хьалха санна геттара а эсале я тха материально-техническе Iалашо. Тоьаш яц кабельни продукци, обмотачни проводаш. ХIанз а тIехьа болхлоште белгальне хьадцахь заданеш телац. Кхоана е ломма бергболла бахан тахан планирование е цхьа кулгалхошка эша йиш йолаш яц коллектив из бахьан долаш. Цудухьа гIулакхаш а лел когкорта боацаш.

Завода станочни парк хувцаш латт. Кхьинарча когаметта дIаувттаю керда программни числовой управлени йола станокаш. Цара лертIа хьажар гIулакх дара шу лакха гозал йола специалисташ, инженераш-техникаш, инженераш-электрикаш. Дуккха шерашка коллективе айдилаш къона инженераш. Цхьа масала доаладергда аз цу даькъе. Техкахьа шера завода хьайхьаьлавда цхьаь цу инженер-электрик.

Хетаргахьа, нийса хургдар тха хьалхадан тахана латта проблемаш, халонаш дIа ца яхарах боле беррига а беки кулгалхошта дIатIа а билла, еи къамаьл цоашца. Бокъдолча аьлча, цхьайола коллективашка Iомадаь хIама да гласностах перестройка ахь шоашта пайда а яйша, кулгалхой бехке бе гIертаргIа. Из гласности перестройкан харцахьа кхетаар да. Шеко яц, дукха да кулгалхоех тIехьа. Цхьабакъда, гIулакх бохьалгахьа даргдац, на гахьа санна хIара болхлой эггара хьалха шийгара тIаьхьхьача дIахIа а делча. Йолаш йий цу тайпара атмосфере тха коллективе? Яц. Дуккха нийса хIанз а тIехьа кхетадьдац перестройка яхача дешк мах. Тха, электрикий, балхага дилдача ха да еха станок я оборудовани доаллачоа тоаяр, шоай бехкагIа оборудовани севся ца латтийтар, вызоваш хаяьацна кхоачийтар, ремонт дикаяр, электро-материалш кхоар, дисциплина чIоагIа яр. Лоацца аьлча, ше хьадечун тIахьажа борзбехкам хилар, цхьане аларга а хьожаш дIахIаравар коллектива гIулакхаш дика лелара шийна низ дайжа ку гIертаж ур. ХIаьта къийла сенна кхухьаргда, тахана рча дийнахьа тха из ца хилча тIехьдалац. Бехк, дукхагIча даькъе тха тхоай бIа. Халахете а, дIаьльнамаш дисциплина телхаю моттигаш а. Каст-каста балхара тIехьалаш ба чалт тIа вуччула, веча саг а доаццач балла эггара ша цу балха ва моттиг хала. Бахьан бухь дIа йишъа бекха чу вахьала эргара ваха а лелаьжа ду тхох. Хьал эргаш дас ца хаиттайнна нийслу, цехе чу кортуа бохаьй малараш мела. Масала, балха фу ца воалаш кIира дайкхар электрика В. Кальчина. Бахьан — корта бохаьбу малараш. ЧIоагIа новкъа хет цу тайпарча наха юкъе коммунисташ нийсбалар. Балха моттиге корта бохаьбу малараш мела рахк оаха укх шера КПСС могIарашкара дIаваьккхар шин коммунист.

Перестройка — из тахана рча вай вахар. Из елга дIадех вайгара парти. Из елга дIадех вайх хIаравар Дахьен патриот хиларе.

М. ШАБАЗОВ,
«Красный молот» завода № 9 йолча цехе электрик, завода парткома член.

ГIУЛАКХАШ ЭРГАДАЬННАД

ТIеххьарча шерашка зе деш хьайоагIар тха завод. Бакъда, укх шера ялх бетта план толамца кхоачашъяьй оаха. Шера йоакха езар 19 млн. 190 эзар минеральни хи шуша йола, ялх бетта ехкай 10 млн. 980 эзар шуша. СовнагIа ехкача продукцех хиннаб 30 эзар сом пайда.

Завод рентабельни яра дукха балхаш даьд республикага агропромо гIо а дей. Хьаьльй керда цех, отталий цу чу минеральни хица шуша ю кхоаш йола Чехословакера ена керда линии. Цу линие техкоштий йовзадар тха болхлошта. Из дика Iомае безам болаш бар беррига болхлой. Цу гIулакхо Кисловодски заводе вахийтар бархI болхло. Тхона гIо де цигара вера завода кертера механик, слесараш-наладчикаш бахьар. Иштта Iомабелар тха завода болхлой кердача дине тIа болх бе.

Цхьабакъда, технически хувцамаш хиларах а боккъонца тIаболабализар тха болх. Укхаза эшаш дар берригача болхлой сахкетам лакхбелга, массанеша шоай декхараш бехктохкамаца кхоачашдалар. Долче, эргабакьхна тоабе бийлар партийни, профсоюзни организацеш болх. Цхьан дийнахьа дулургдолаш хIама да цу даькъе а белгала хувцамаш хиннад.

Шоашкара ледарло ялийтача завода ерригача коллективна, мехка а зе хургдолга ховш, майрра хьадех тха болхлоша кулгалхошка болх тоабара мел эша хьалха вIаштIехьдоахилга. Тха болхлой дукхахьа болх хьабу саг хинна а ца Iеш, болх тоабеш, кхетамца эргабоахкаш вола саг а ва хIанз.

Бахьачета дагадохарах хьайийллар заводе мерза хий кийчдеш йола цех. Къаьнача цехе хиннача, дIаяккха ьаьрхIача оборудованех пайда ийцар цу гIулакха.

ХIанз тха хIара коа цу мерза хий а заводэ дукха пайда хьолла пайда, хIаьта хьхьн тIа а 28 сага бе болх а яхь тIа а 28 сага бе болх а ха из хьеллараш.

ХIанз тха хIара болхлочо йоакхо из бийдал кхоара, дукха а хIезигча а йоакхо заводе шуташ, ехараш хьа, ца ийара гIулакхаш дикагIа лоаттабу, кхою хих дIаеттаиж йола углекислота, шуташ дIакхьалбаш йола пробкаш, кхыйола бийдал а.

Балхах дог а лазаш, кьхьаре къахьег завода дукхагIча болхлоша. Царех ба А. Измайлов, Х. Точиева, Б. Сагов, У. Арчаков, кхыбараш.

П. ЦЫЗДОЕВА,
смена бригадир, горсовета депутат.

Къоастаданза даргдац

ЙИЦЪЕННА УЛИЦАШ

Тхона дагадагIац Наьсар-Керте «Свобода», «Советская», «Советская Армия» яхача улицашка цхьабол тIеххьарча хана маца хиннай. Цигача бахачарна наха вIалла а хьакхаьчац газеташ, журналаш, письмош. Почтони отделение дIа а ухаш, оахоша хьийдукх уж. ХIаьта хьайдача корреспонденция юкъеяра дIаяхьа хул дукхагIйолча хьарчу.

Нагахьа, сихха йоаца телеграмма хилча мара бIаргаш тхона юртарча почтони отделенера болхлой. Из а, ши-кхо ди тIехь а дьнхе мара хьаьхаьц, дукхагIйолча хана.

Хетаргахьа, тха улицаш йицъенна хила езаш я почтальонашта...

Л. ПЛИЕВА,
Назранерча № 3 йолча юкъерча школа хьехархо.
М. МОГУШКОВ,
пенсионер.
А. ХУЛАГОВА,
Наьсар-Керте яхар, цIеннала.
И. ТОРШХОЕВ,
пенсионер.

НАЬХА ЙОАКХО Е

Юртахой социальни вахар тоадара чIоагIа теркам тIабохийт вай партен правительстван. Цудухьа, вай мехка хулаш латтача перестройке хьалхара дакъе а да.

Цхьабакъда, тха юртарча организацеш, учрежденеш кулгалхоша, общественни организацеша, моттигерча IаьдалоI кхетадьдац из. Бахача наьха хьашташ Iалашдар, дар йоакхо яр дина а да дига а мегаргдола гIулакх лерхI.

Масала, юртахой низткьала мара каялац района центре, республика столице, кхьа районашка баха а бахка а. Цун бахьан — маршрутни автобус лертIа ца лелар. Из дош дукхаза гIеттадаьл оаха, моттигерчеи районеи кулгалхошта хьалхакха. Амма хувцалуш хIама дац. Тхо летхьача, цхьан юкъа автобус ший графикагIа лел.

Тишача, дIамигача цIагIа я тха фельдшерско-акушерски пункт. Iай нийнк лоташ дац уахой хьежаш багIа ца. ХIаьта лораш чубочча цIагIа нийнк лорача йоагIе хьаш а. Дешо, халухкаш, лурбо бIехьо медикаменташ, медицински инструменташ.

Аварийни долча цIагIа я юртара тика а. Товараш лоаттаде моттиг яц цу чу. Из бахьан долаш, кхыметтел, хьостамаш, стиральни порошок, кхыйола цIагIа йола бытовой товараш эца дIахьхIа районни центре аха дезаш хул.

Юртарча организацеш, учрежденеш кулгалхой, моттигерча Iаьдала низаща къоастае йиш йолаш проблемаш а оаха юкъараш. Наьха вахара хьалаш тоадара йоакхо елча мара эшаш хIама дац.

Л. БЕЛХАРОЕВА,
Сунженски района Красноэктябрьские яхача юрта библиотека заведующий.
(Письмон кIал кулг яздадь Красноэктябрьские юрта вахача 13 саго).

НОВКЪАРЛЕ Ю

Соахка «Назрань» яхача автостанцена юхе хьайир колхозни рынок. Цига яр автобусаш юхаерзаю майда. ХIанз из моттиг гуйрийна денз сарралца чактий транспорто дIалаьце хул. Из бахьан долаш царнеи автобуси водителашта юкъе каст-каста довнаш дув. Автостанцена юхе рынок хьаяйлачул тIехьагIа дIакхайлаб автобусашка хьажар духьа хьабаь хинна сметровой оала кIоаг. Автобус ехача из тоае моттиг яц хIанз. Автостанцена хьалхашка шин машина дIа-хьа ерза моттиг яц. Наькъаш деха, цул совгIа, уж геттара готта а да.

Автостанцена улув йоалл столовни. Цхьабакъда, цу чу лертIа хIама да таро яц водителий. Столове чу массаза антисанитари хьал да, чам болаш хилац кхача.

Тхона хов наха рынок эшилга. Бакъда, хьахха уйла а яь, йилла езача йилла яларе цаI шоллагIача новкъа хургдацар.

С. ПЛИЕВ,
Х. МЕРЖОЕВ,
водителаш.
И. ЦЕЧОЕВ,
«Назрань» яхача автостанце диспетчер.

Пленумо хьалхьоаяь уйлаш

Перестройка еш де дезарий хьадда программа еннай вай общественна КПСС ЦК июньски (1987 ш) Пленумо. Вайх хIаранех, къаьстта коммунистех, тийша да 1985 шера апреле парте дIайолаяь эргалонаш ма могга сихагIа чакхоахилга.

Сона, тхьаьи итт шу гаргга стаж йолча коммунистa, лов хIанзарча этапе юкъхьацарча партийни организаце де дезачох сайна хетар ал. Массане кхетаде деза вай кулгалхоша, вай кхолламца перестройка е езараш вовзаш доалаш. Иштта вай хила а деза, доза дезаргда мастера шийна дукхагIа алапи даларга болхлочо сатувсаш, мастер директора, хIаьта директор министра луча указанеш хьежаш хиннача вай дIаIемача схемаех. ХIаьта вайна дика ховш ма дий из схема массанахьа: промышленносте, юрта боахаме, Iилме хIанзалца хиннилга.

Дош цу тайпара дувцаш хилча, масала Iилме, хиланза, дардац тайп-тайпара корректировкаш елга, дог дахьача эффектага «кхача гIертилга», хIана аьлча царех тийша да премеш лугга. Юкъера а хьа кулийт пропискаш санна йола аморальни вахар.

Укхазара дIадолалу ладувгIа безам ца хилари бакъдар алара тIера да цу хилари санна дола зулам. Цудухьа я вай партийни производственни собранеш теркам тIа ца оаза, цхьаннена шоллагIа яр тара йолаш. Вай лов кулгалхой гIоажа овмалаш, хIана лов аьлча, даьккха дале а дерцe а балха вазаьь хул, а шийна алапи телар бахьан долаш. Цудухьа вай дац вайна, лоацца аьлча, Iема а дац вай дерригa хьинар оарцагIа а даьккха къахьега.

Бакъдолчоа тIаккхуш волча хIара саг ше-шийга де деза хаттар: «Перестройка яра аз айса даьр хIара?». Тахан дIакхолаьттарий мугIарашка а баьнна алашохь латт творчески уйла йола нах, новатораш. Новатор — гонахьара барлаш атта воаца саг. Деррига а гIерташ администраторе сатем боабу, гIалаташ, кхоачамбоацараш дIадахьхалда, кердадар, юкъедоала де гIерташ. Цудухьа, сога хаьттача, массанахьа а дахм а хьалхаь беза творчески нах, новатораш. ХIаьта из деххар, хетаргахьа, юкхьаннаргьа перестройка доладе беза тIа эггара кертердарех да.

ГIулакх творчески хьисане къестадара белгалара пайдане опыт тахана гIа тха партийни организацеш. Къоаштахьен иттлагIа шераш дIаболхача хана тха институте хилар «Iилма-технически прогресса хIара коммунист-Iилманхоучо юкъеххулгIа дакъа» яха ден повестка а йолаш а тха партийни собрани. Авторитетни а принципиальни а комисси яр из кийчьяр. Собрание дакъа лоацаш хиннараш эйччар анкеташ. Цар тIа дар: «ГIулакха Iа пайха юкъедахьа дала кьа малагIа да?», «балха новкъарле ер фуд?», «Iа эггара хьалхагIа дергдар де лерхIар фуд?», «хьоа цкъа пайда бе доврздар хьона?», «инститора болх тоабара малагIа предложенеш лургьяр Iа?», иштта кхыбараш а долаш хаттараш.

Дукхахбараш хьалхоабир цу собране. Болаш бар цон доклада гIа, выступленешка буцарах раьза ца хиннараш а. Бакъда, цу собране эффект тIеххьарча хана хоалуш яр институте — кийчдир бурув тохача, массаьтта доаккхабала кулгалхочо керда дараш, пайдане разработкаш йир.

«Дагардар дIоалаш кьамаьлдар» яха семинараш чакхйоахар партбюрос. Иншаш геологически отделенегара тIа тайпарагIа хиннa цхьа семинар. «Грознефть» доал деча территорe тIа лехама-разведочни балхаш лоха эффективность йолаш деш хиларна дувзаденна дукха претензеш хиланза на хилар, цхьа лекции хиланза геологически службa кулгалхошкен Iилмахошкен. Цкьарчоа дика пайда а баьлар цох. Мукlадал де-деза юкъханца айдена хьинар сихха дакьхьеннa хилара. IилманхошIица беча цу тайпарча балха формаш йицьелар. Институтa гIулакхий кIезига терко е ялар парторганизацеш пайдане дикахь структураш, тIа-тIа кIезигагIа еза хьехар юкъебе деза хIара пайда структураш, тIа-тIа кIезигагIа еза а баьлар партийни собранешка, партийни заседанешка. Бокъьздар аьлча, тахан сона цIераш ялара туш йола парторгаш тха институтерча партийни балха бехктохкаме болча КПСС Старопромысловски района институтерча партком хьабехкачаш. «Грознефть» объединене парткома секретарь. Куклий хьацуг уйла а да а а ха б алар.

Шиa кхама кIаллаца деза парторганизацена юхера вайна дийнахь творчески Iилманхошта а да Iлман хьалхадаьккхар. Цу гIулакха, сога хаьттача, бакъахьа хургда хIара структураш тIехьа парткома членаш кулгалхо деза. Тахан цу даь а н а соагIаш дIахьохча ша а хьалчача бесса хилга а тIа бахьан ду а хIанзарча тIехьа таханa деза кIезигагIа.

Цу хьакъехьа беча балха юхьанцарча партийни организацена де доагIар КПСС Старопромысловски райкома. Тахан цу тайпа тIехь новкъостал эш тхона. Сона хетачох; иштта хьагучадоацаш вIаштIехьдаргдац Iилма-технически прогресс сихъяра вугаш дола принципиальни керда никъаш. Цох латт творчески коллективаш вIашагIйоххара декхараш кхоачашдеча гIо деш дола керда, демократически элементаш.

Е. ШАТАЛОВ,
«СевкавНИПИнефть» Iилман болхло.

Шерра социалистически яхь йоаржаяьй Грозненски макаронни фабрика болхлоша Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дузача цӀейя сийна тӀаийца доккхий социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдара. Башха-дика къахьегама толамаш а доахаш, цу яхье хадданза хьалха латташ итташ болхлой ба укхаза. Царех ба коммунистически къахьегама ударникаш упаковщица Ибрагимова Зара Алиевгаи резчица Саламова Яхийта Германовнаи. Юкъера лаьрхӀача хӀара сменагӀа нормаш 115—120 процент кхоачашъю цар. Цул совгӀа шоаш хьаеш йола продукци дикеи тӀехдикеи мара хилийтац цар.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара аьттехьа) упаковщица З. Ибрагимова, резчица Я. Саламова.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДЕ ДЕЗАРАШ—ДУКХА, ДАЬРАШ КӀЕЗИГА

Дукха ха йоаццаш чакхдаьннача цаӀ долча политдийнахьа дукха нах гулбеннабар «Алханчуртский» совхозе. Уж баьхкабар республика, района бехктокхамеча болхлошта шоай хьашташ кхоачащдеча нийслуча цӀенхаштарча кхоачамбоацарех дувца, уж дӀадахара наькъаш лаха.

Фу даьд цу хьакъехьа, фуд диэза дисари тӀехьа ца доахаш де дезари? Цу хаттараштa жоп лаха дагахьа халкъа депутатий Юкъерча Ачалкхен юрта Совета исполкоме дахар тхо. Тоъал йоккхача цун территорена чуйоагӀа Юкъера Ачалкхен Дабий-Юрти.

Эггара хьалхара хаттар: мишта латт укхаза къахьегама ресурсех пайда эцари болх ца беш багӀа нах общественно-пайданеча къахьегама юкъеозари? Дог тохадолийташ дар тхона хезар. Болх бе йиш йолча 1857 сагах ахаш хӀана бац аьнна къа ца хьегаш цӀагӀа багӀа. Бахьан? Балха моттигаш тац.

Совета территоре тӀа я «Алханчуртский» яхача совхоза отделени, «Ачалуки» яха минеральни хий доаккха завод. Цул совгӀа, укхаза хьайийллай Назрановски трикотажни фабрика филиал. Ала йиш яц совлен йола къахьегама ресурсаш балха дӀахьожаяра юрташка хӀама даьдац, аьнна. Масала, «Ачалуки» яхача минеральни хий доаккхача завода коллектив пиин сменагӀа къахьегаш я. Цо аьттув беннаб дукххача наха къахьега моттигаш хьаелла. Предприяте кулгалхоша яхачох, цхьадола транспортаца дувзаденна гӀулакхаш къоастадича кхоалагӀа смена хьаелла а таро хургъяр. Бакъда, хӀанзарчоа из вӀаштӀехьа дац. Къаьстта дош ала деза трикотажни фабрика филиалах. Цига хьинаре болх беш 120 саг ва, царех дукхагӀбараш кхалнахи мехкарийи болаш.

Шоана гучча бесса, дика масалаш долаш да. Цхьабакъда, кхоачамбоацараш кхы а дукхагӀа да. Царех ма дарра дувцаргда вай. Къайле яц, совлен йола къахьегама ресурсаш республике йоккха проблема йолга. Цхьан дийнахьа, цхьан шера хьахинна хӀама дац из. ЙӀаьххача хана из дош доагтӀача тайпара теркал ца деш дитарах хьадьнна «беркат» да. Къаьстта чӀоагӀа Ӏаьткъад из района промышленни предприятешта тоъал гаьна ухкача Ачалукски зонерча юрташта. ХӀаьта а, шеко яц, моттигерча органаша, Малгобекски горисполкомо цу даькъе хьинарегӀа болх баьбаларе къа ца хьегаш бола нах иштта дукха хургбацар.

Масала, хьазцаргъя вай Юкъерча Ачалкхера больница. ВорхӀ-бархӀ шу хьалха яьгай из. Цу хана денз саг тохавеннавац из тоаяра. Духхьал дарбан учреждени яьга Ӏийнаяц укхаза, цӀи яьнна урагӀъяхай кӀезигагӀа яле а ткъаь сага эша балха моттигаш. ХӀанз больницана когаметта йокхха йоаца амбулатори я. ХӀаьта «Ӏеш» я из берий беша аьнна хьаладаьча цӀеношка. Цецвоаккхаш дар моттигерча юрта Совета исполкома председатела И. Цечоева аьннар:

— Шин юрта цхьа берий беш, ясли яц, цхьан юрта мара бани, библиотека яц.

Цхьабакъда, кхы а тамашийнагӀа дар юрта Совета исполкома сессей протоколашка хьежача тхона дайнар. Селлар дукха болх ца беш нах болча юрташка тоактористаш, комбайнераш, доярхаш тоац яха дешаш дар цар тӀа. Хьагучох, сий долаш лархӀац укхаза механизатора, хьайбаш леладерий профессеш, боагтӀача боарам тӀа бац кхетам балара болх. ХӀанз а къоастадаьдац совхозе механизатораша шин сменагӀа болх бара дош. Бахьан — доагора-смазочни матерналаш ца таар. Цунца бакъду 70—80 сага балха моттигаш хьаелла таро луча совхоза кулгалхоша далийта гӀалат.

ВӀалла вӀаштӀехьбаьккхабац цӀагӀа бу болх. Из балха форма Ӏомаяц укхаза, цох пайда эцац. ХӀаьта тахан а тӀехь цу тайпара къахьега кийча йола 120 кхалсаг, дукха мехкарийи кагий нахи ба юрташка.

Фуд укхаза кхалнах общественно-пайданеча къахьегама юкъеозара даьр? Шовзткъа гектар шекара свекла дӀайийннай. Дукха наха эшаш юртбоахама культура я аьнна даьд из. Цхьабакъда, из-м йиззача хи ведара тӀара цхьа тӀадам баккхар миссел а мичад. Юрта бахача наха дувц хьалхарча шерашка мел боккха пайда бора лоаман босенаша. Цига дӀаювра харбазаш, пасташ. Ачалкхера чам бола продукци массанахьа цӀи хеза яр. Дуккхача наха, моттигерча боахамаша нохкарий леладора. ХӀанз из шедар дицденнад...

Пайдане дар доацача, зене дар котдоал. Иштта да укхаза а. Совхозо пайда ца эцаш дута цхьадола лаьтташ бокъо йоацаш наха чулийцад. Цу тайпара масалаш дукха да юрташка. Шоана гучча бесса, моттигерча органаша мело ялийтача, къахьеганза доходаш яха тӀера болчарна из де никъ хьабийллаб.

— Тахан ира латт нах договорагӀа балхаш де ахара дош, — аьлар И. Цечоева.— Ши бӀаь совгӀа саг дӀавахав укх бӀаьсти юрташкара. Араахьара цар дераш дукхагӀча даькъе гӀишлон балхаш да.

Укхаза деций царна гӀишлон балхаш яха хаттар отт. Шортта да. Шинна юрта хьалде дезаш культура цӀеноош, банеш, берий бешамаши яслеши, кхыйола объекташ я. КӀезига декхар латтац наха чуӀе фусамаш хьалъе декхарийла бараштa хьалхашка а. Де дезараш Ӏалаьмате дукха да, хьадаьр — эггара кӀезигагӀдар мара дац.

Дукха шераш да юрташка баха нах хица Ӏалашбара проблема латта. Из дош дийцад сходашка, собранешка, сессешка, цаӀ долча политденошка, партактивашка, пленумашка. Укх шерра меттахьара хьайнадар гӀулакх. Сангар а яьккха, Ӏочуяхка турбаш кийчъяьяр. Цхьабакъда, хӀанз балхаш сайцад. Хьакхувлараш лоадам боаца бахьанаш да — турба диаметр зӀамига я, изоляци е еза. Уж къамаьлаш а дувцаш, гӀулакх гуйренга дохийташ латт.

Ачалкхенашка баха нах хица Ӏалашбер Назрановски водоканал я. Йун низ тааац хӀара дийнахьа алсамдоалаш доагӀа наьха хьашташ кхоачашде. Массехк ди доагӀа вӀалла хи тӀадам кранах Ӏо ца боагӀаш. ХӀаьта лоаллах, Вознесенскерча газ чакхйоаккхача заводе шортта хий да, лини Ӏойиллача даьннад гӀулакх. Сихха хьаде йиш йола гӀулакх йӀаьххача хана кхестаду. Оалаш да: дукха кӀалтӀабаьха кхера а баттӀ. Хьагучох, Ачалкхера кхерий геттара чӀоагӀа да.

ХӀама дац юрташка кагирхой салаӀар вӀаштӀехьдаккхара. Кхоачам болаш да аьнна хет ер масал. Дабий-Юрта клуб яц, хӀаьта къаракъ, чхьагӀар дохка тика-м я. Тхо цига долча хана тӀатеПа болх беш яр из. ЦаӀ шоллагӀчоа тӀехьа шушаш бе йоахка кагий нах хьаараухар цигара. Очередь дӀахадацар...

М. МАЖИТОВ.

КЕРТТЕРДАР— ДИКАЛ

Дикача хьокхамащца чакхбаьккхар дӀабаха ялх бутт Гудермесски медицински инструменташ еча завода коллективо. Товарни продукци арахецара план 103,1 проценти из маьхалъяккхара задани 101 проценти кхоачашъяь. Планал совгӀа 14 эзар сома маьха продукци арахийцай. Цу юкъа 45 эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхояь, 170 тонн тиша аьшк гулдаьд.

Цу хьокхамаша къаьгта тешал ду къахьегама. овсарле лакхъялара, арахеца продукци дика хилара.

Уж хьокхамаш доахачарна юкъе ба полировщица, городской Совета депутат Куразова ПаьтӀамат, фрезеровщица Чечета Татьяна, аьшкапхьар Рощупкин Владимир, гальваник Поротникова Клавдия, слесарь, тӀемен къахьегамеи ветеран Самсоненко Глеб Трофимович.

Завода коллектив тешаш я Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузаш шийтталагӀча пятилетка шин шера план ше кхоачашъергхиларах.

Н. БОРИСОВ,
тха штате воаца корр.

ТХО-М САТУВСАШ ДАР

Перестройка мух, эггара хьалха сагах хьокхабала безаш ба, сона хетачох. ХӀана аьлча, цунгара дӀайолалу ерригa эргалонаш, хувцамаш. ХӀаьта тха коллективе хьалха хиннача тайпара. долаш да гаргарчоа, вовзачоа узабезамаш дар. Вешта аьлча, цаӀ Ӏо а теӀавеш шоллагӀвар хьалвоаха оамал дӀаьннаяц тхона юкъера.

Ткъо шу совгӀа я со тхоай «40 лет Октября» яхача совхоза гӀишлон участке болх беш вола. Аз бер хала болх ба .ХӀаьта гӀалат ца доалийташ хьавоагӀа со. Во е харцахьа болх бу Ӏа аьнна сох бехк баьккха моттиг яц цу ткъаьх шера. ХӀаьта а, дукха ха йоаццаш «Къахьегама ветеранаш» ба аьнна дӀачулуча списка юкъе вахаизар со а, цхьабола тхона юкъера нах а. Нийса дац из. Сона-м езац «титул», медалаш. Уж йоацаш а къахьегаргдолаш, сай балха моттиг тешшаме лелаергйолаш ва. ХӀаьта а новкъа да сона уллуврчар хетташ: «ХӀана витав хьо юкъе ца вохийташ, фу хиннад?».

Фу арга аз новкъосташка? Сога хьакимаша хьаьннадац ер бахьан долаш витав хьо, аьнна. Со бакъдар духхьала оалаш, хьакимашта духьал «тувсалулга» дий а хац.

Перестройка — хӀара сага оамал хувцаяларца дӀайоалаяла еза. Сона иштта хет.

Я. ГАДИЕВ,
Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза гӀишлонхо.

ДОШО МАЬХА ШУРА

Боккхача лоархӀаме да ахархошта аххан хӀара ди. Аьхки ца деш дисар саготонца духьала доал Ӏан замалахьа. Из дика кхетадеш хила беза къаьстта хьайбашта доакъараш Ӏалашдераш.

Кхоабаш 900 бежани 600 устагӀеи ба Сунженски района Орджоникидзе цӀерагӀча колхоза. Укх шера царна кийчъе лаьрхӀай 600 тонн сенаж, 500 тонн йол, 3900 тонн силос.

Дика хиннаб колхозе 168 гектара тӀа горохаца эбаь дӀабийна кен, кастта хьакха йиш йолаш лакхъеннай 70 гектара тӀара люцерна, хьахулаш йоагӀа 488 гектара тӀа дӀайийна хьажкӀаш а.

Доакъар Ӏалашдара де мел дезача балхашта оттаяь графикаш, цига болх бергбола техника, механизатораш, болх вӀаштӀехьбаккхара бехктокхамебараш белгалбоахаш йола мероприятеш хила йоагӀар колхоза правлене.

ЛаьрххӀа дийца хила дезар доакъар кийчдарах дола дош колхоза юххьанцарча партийни организаце собране, парткоме, соахка а кхыча шерашка а доакъар Ӏалашдеча гучадийнна кхоачамбоацараш, кхы ца дувлийта де доагӀар из къамаьл. Цхьабакъда цу тайпара болх баьбац колхозе. ХӀаьта со хиннача дийнахьа цхьа тонн доакъар а Ӏалашдаьдацар.

Дукха балхаш да де дезараш. Цудухьа араяккха кийча хила йоагӀар колхоза техника. Цхьабакъда, цу гӀулакха а йоаггӀача бесса йоакхо ю ала йиш яц колхоза кулгалхоша, коммунисташа. «Техника шортта я, доакъар ханнахьа Ӏалашде кхувргда...», — яхаш цар дийцар кӀал кӀийле йоаца къамаьл дар.

НонагӀа йола техника шоай гӀулакх а деш, бийсана шоай цӀагӀа лоаттаю тракториисташеи шоферашеи. Из тӀахьожам боацаш лелаю техника сихха тишлу, каста-каста йох, боахама башха пайда а ца беш, дукха доагор доагаду цо.

ХӀаьта, колхозах дог ца лазачар шоай гӀулакха техника лелаярах хьахулаш дола зе Ӏалашдеча доакъара, йоаккхача шурийна бӀаьш сомаш а хиле ӀотӀакхет. Цудухьа тамаш а яц, соахка планагӀа йоагӀачул совгӀа 67 тонн шура яьккхаяле а, колхозо ехкача ерригача шурех 49 эзар сом зе хилар.

Цхьабакъда, боахама иззал зе хиннадале а, планал совгӀа шура яьккхача доярхашта ондо ахчан совгӀаташ-м тийннад, хьалхле лелаерашта 800 — 900 сомага кхаччалца а луш. Зе дарах тийннад-те совгӀаташ? Мишта кхетаде деза из?

Шура яккхарга дӀадодар лакхлу колхоза фермашка беча халача балхашта механизаци ца ярах а. Къаьстта во да хьалаш Мужечарча № 2 йолча ферме. Цига кулгашца ду деррига хала балхаш. Цу гӀулакхо йиш хилийтац доаханна гӀулакх дераш кӀезигагӀа лелабе.

Хьайоаккхача шурий маьха тӀакхет сомаш, цхьацца бахьанца, шура ханнахьа заводе дӀа ца йинхьача а, лохлу цун дикал, цкъазза мистлуча дӀакхоач из.

Фермашта ханнахьа деррига доакъараш тӀаоза а кхоабац колхозе. Кхерам ба цу тайпара гӀулакх укх гурахьа а нийсдалар. Доакъар Ӏалашдара дукхагӀа дола балхаш хӀанзчул тӀехьагӀа де деза. Уж чакхдахара йисар дукха ха яц. Гуйренга даргда уж. Гуйре тешаме хилац, къаьстта а лоаман хьалашка. Долалу цу хана догӀаш, халагӀа хургда иштта а деха наькъаш. Цудухьа цонаш хьокхалгеи фермана йол тӀаувзалгеи цхьана де деза...

Иштта хьежар со цу района «Заветы Ильича» яхача колхоза гӀулакхашка а.

Боккха бац колхоза боахам. Цун декхар — шера 500 эзар сома. маьха продукци яккхар а, из пачхьалкхенга йохкар а да. Дале а соахкалца зе деш хьаенай колхоз. Цу боахаме а геттара лакха ба хьайоаккхача шурий мах. Планах 26 сом мара хила ца доагӀача центнерага дӀадахад 42 сом. Из зе хьахиннад соахка а цул хьалхарча шера а боахаме Ӏалашдаь доакъараш маьха геттара деза хиларахи, фермашка деча халача балхашта механизаци ца яр бахьан долаши, колхоза транспорти техникеи пайда баргболча бесса ца лелаярахи.

Кхыметтел колхоза специалисташа шоай а колхоза а гӀулакха, цхьацца саг чу а вагӀаш, деза мовхьаш кхухьа автомашинаш лелаярах а, доал зе. ХӀаьта, боагтӀача бесса тӀахьожам лоаттабац колхозе тракторaш мичахьа, малагӀча гӀулакхашта лелаю хьожаш.

Цхьаькха лсархӀаме фактор а Ӏаткъ шурий дикал лакха хилара. ХӀара дийнахьа 6—7 километр гаьна, детта доахан долча, Ӏурен-сарен шозза дӀа а шозза юха а кхувл доярхаш, духхьал цу гӀулакха прицеп тӀехьатесса лелаеча «ДТ-75» яхача трактораца. Хьайоаккхаш йола шура а цунца кхухь, цул тӀехьагӀа Орджоникидзевская станице автомашинаца дӀа а кхухь из. Дукха ха йоаккх шуро наькъа тӀа, из цун дикала Ӏаткъ.

П. АМИРОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

БУДАПЕШТ. Венгерски столице хиннача дунен халкъашта юкъерча традиционни выставке эггара йоккхагӀчарех цаӀ яр Советски Союза экспозици. Промышленни продукце дӀахьокхаш хиннача продукце образецех дукхагӀа яраш ВНР-е эггара хьалха гойташ я.

СУРТА ТӀА: «ЗАЗ-1102» яхача советски автомобила кердача модела хьалхашка.

МТИ—ТАСС фото.

ЯДЕРНИ ДОАЦА ДОАЗОШ

ШТЕФАН МУРИН,
ЧССР кхыча мехкашцарча гӀулакхий министра заместитель.

Центральни Европе ядерни йоаца коридор хьаяра проблема дукха хана денз европейцашта дагайоаллаш я. ХӀанзалца из хьае гӀортар Малхбузена кхерам тӀатувсара концепце тӀара дала а, ши дуне дӀа-юха къоастадеча доазон юхе ядерни герз гулделга соцаде а безам ца хиларах толам ца боалаш дисад. Из проблема юха а актуальни хинна дӀаотт. Центральни Европе химически герз доаца зона хьаярах ЧССР-а, ГДР-а, цхьана ФРГ правительствага енна предложени, цу регионе ядерни йоаца коридор хьаяра предложенена нийсса я, нагахьа санна вокха оагӀонна иштта дика уйла хилча ерригача континентера кхерамзле чӀоагӀъеча новкъостал де йиш хургъяр.

Центральни Европе ядерни йоаца коридор хьаяра уйла Европе, къаьстта цун центральни даькъе Ӏоаеш латтача ядерни арсеналашта йола логически а объективни а реакци санна хьахилар. Оаха ГДР-аца цхьана еннача предложенех, континент нах боабеча герзах мукъаяккхара тӀадерзадаь европейски пачхаьалкхенаша дукххача шерашка чакхдоаха гӀулакхаш логически дӀаходахьар а лархӀа мегаргда. Польшас хьалха а яьха Чехословаке хьаллаьца йола «Рапацке план» а, «Гомулкий план» а, 1982 шера ядерни йоаца зонаш хьаярах лаьрххӀа документ оттадаь «Пальме комиссин» деятельность а дагаехача тоъам ба.

Чехословаки Центральни Европера пачхаьалкхе санна, массаза а хьашт долаш я, эггара дукхагӀа герз а герзашпара низаш а долча Европейски континента цу даькъера ядерни герз дӀадаккхара план кхоачашъярца. Тхо тешаш да, ядерни йоаца коридор хьаяр деррига ядерни герз дӀадаккхара, хӀанз йолаш йола тӀема нийсхои потенциалаши эггара лохерча боараме хулийталга Ӏалашдара наькъа тӀа баькха лоархӀаме гӀа хургхиларах. Ядерни йоаца коридор хьаярои пачхаьалкхенашдоакъашхоша ядерни йоаца статус лораярои ядерни герз дӀа-хьа ца доаржадайтара режим дӀахо чӀоагӀъеча дикка новкъостал дергдар.

Цу тӀа гӀоллеи Германе Социалистически Единни партенеи, Чехословаке Коммунистически партенеи, Германе Социал-демократически партенеи юкъе хьалхара консультацеш хинначул тӀехьагӀеи ЧССР-а, ГДР-а правительстваш 1987 шера 3 апреле ФРГ правительствана предложени ялар кхы тӀехьа а ца тетташ Центральни Европе ЧССР—ФРГ, ГДР—ФРГ доазошта юхе гӀолла шин оагӀорахьа 150 километр гаргга шера ядерни герз доаца коридор хьаярах йола кхаь оагӀорахьара переговораш дӀайолае тӀахьехаш.

Цу зонера ерригa ядерни боеприпасаш, цу даькъе ядерни минаш, оперативно-тактически, тактически ракеташ, атомни артиллери, тӀом бара эшаш бола кхоачамаш кхухьаш йола самолеташ, хӀаьта иштта ядерни герзах пайда эца могаш йола зенитно-ракетни комплексаш дӀа а йоахаш. Цу средстваштa юкъера дикка дукхагӀдола дакъа — «шин хӀаман» лаьрхӀа средстваш.

ДӀахо ядерни йоаца зона Центральни Европера герзашцара низаши герзаши цхьана кӀезигдарах йолча венски переговорий сфера чу йоагӀача ерригача областах хила йоагӀар.

ЧССР-еи ГДР-еи шоай предложене тӀа коридора территоре тӀара Варшавски Договора а, НАТО а ядерни герза ерригa системаш араяха еза йоах. Цу областе ядерни йоаца режим лерагӀа лелаяра, тха мехкаш вӀашин тешара кӀийлен тӀа моттигашка инспекционни тӀахьожам лоаттабелга хьалхадоах.

Тхоай инициатива оаха боннски правительствага дӀакхайкаьяр, хӀаьта ма дарра аьлча, из НАТО блока ерригача пачхьалкхенашта йоагӀаш я. Халахете а, ФРГ правительствас хӀанз а тха предложенех шийна хетар официально хьааьннадац. Цунна дола жоп конструктивни хургхиларах теша безам ба. Ядерни йоаца коридор хьаяра уйла дукххача мехкаша, тайп-тайпара политически партейн парламентийи викалаша, дунен халкъашта юкъерча общественносто хьаллаьцай.

Оаха лерхӀачогӀа, ядерни коридор хьаяр — из ядерни герз дӀадоаккхача хаьдда дакъа юкъедахьар а хургдар, иштта цо Женевера советско-американски переговораш эффективно хьал а лоацаргъяр. Цун лоархӀам, Европера юкъера гаьнала йола ракеташи, Европейски континентера оперативно - тактически ракеташи цӀенъяь дӀаяхара хьакъехьа соглашени ярах йола советски предложенеца лакхлу. ЧССР-еи, ГДР-еи цхьана енна предложени кхоачашъяро Европера герзашцара низаши массазара герзаши радикально кӀезигдарах дола дош сихагӀа къоастадара новкъостал дергдар.

Оаха лакха мах бу КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева дукха ха йоаццаш Чехословаке вена волаш, тха инициатива хьаллоацаш даьча къамаьла. «Са белгалдаккха безам ба, ГДР-еи ЧССР-еи правительстваш ФРГ правительствага Центральни Европе ядерни йоаца коридор хьаярах йолча предложенеца даь кхайкарал оаха хьаллоацилга, — аьлар Праге чехословацко-советски доттагӀлен митинге къамаьл деш советски кулгалхочо. — ...Тхоай оагӀорахьа тхо кийча да цу тайпарча коридорера ерригa советски средстваш араяха. Цу зонерча ядерни йоацача статуса гаранти яла а, из лархӀа а кийча да. Кхетадеш ма дий ГДР-еи ЧССР-еи правительстваша ювцача коридора хьакъехьа барт бой НАТО оагӀорахьара ядерни герз а цига хург ца хилар».

Тха чӀоагӀача тешамах Европера тӀема конфронтаце кхерам лохбара тӀаерзаяь йола моллагӀа предложени вай континента машарера хургдолчунца чӀоагӀа хьашт долчар Ӏомае а ювца а йоагӀа. Тхона хетачогӀа, ЧССР-еи ГДР-еи цхьана енна предложени Европерча кхерамзленеи вӀаши гӀулакхаш леладараи йолча хельсински Конференцеца органически ювзалуш я. Континента центре ядерни йоаца коридор а Варшавски Договораи НАТО-неи юкъе ядерни доаца доазош а хьадар, из Европа дукха нах боабеш болча герзах цӀенъяь мукъйоаккхачар наькъа тӀара лоархӀаме политически импульс хургъяр.

(ОРБИС-АПН).

Специалиста хьехамаш

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТИВНОСТЬ ЛАКХЪЯРА

«1986—1990 шерашка а 2000 шу даллалца йолча юкъа а СССР экономически социальни дегӀайоалаяра керттерча лостамаш тӀа» аьннад: «Хьайбай боахаме ветеринни гӀулакх дикка тоаде». Из ший бахьан долаш да.

Хьайбай социалистически боахам дегӀахара перспективаша, цӀаккха а ца хиннача тайпара тахан дӀадех хьайбашта деш дола ветеринарни гӀулакх дикка тоаделга, перестройка елга, хьайбашта кӀезигагӀа лазараш хулийтилга а уж ца дойтилга а, колхозашкеи совхозашкеи унахцӀена дуккха пайда боала хьайбай тайпаш хьаделга.

Фу деш я республика Ӏилма-тохкама ветеринарни станци а цун Ӏилма болхлоша а?

Лоацача хана тоъал Ӏилма тохкамаш а практически гӀулакхаш а даьд станце коллективо республика боахамашкара инфекционнии инвазионнии лазараш дӀадоахаш, ветеринарни санитария дешашка хьожаш, фашкаргаш хьагучайоахаши уж дӀайоахаши, коа тӀарча оалхазараштеи нокхараштеи хула лазараш дӀадоахаш. Духхьал укх тӀеххьарча пхе шера 13 разработка оттаяьй. Царех 4 производствана юкъеяхийтай. Царех баьнна пайда 1,7 миллиой сом хилар. Ӏилма - тохкама балхашка сом дӀадахийтача 2,4 сом пайда баьннаб.

Республика хьайбай боахама доккха зе ду тайп-тайпарча инфекционни лазараша. Цудухьа станце болх бу уж лазараш дӀадахара йола методаш увттаеш. Цу лазараштa духьаларча къовсаме станце инфекционни лабораторе кулгал а деш вакцина йотташ маха тох хьайбашта лазар хургдоацаш. Иштта маха тох хӀара шера итташ эзараш долча хьайбашта.

Цу лабораторе сотрудникаша Г. Г. Чермисина, А. В. Григорьяна, Л. Г. Каде оттаяьй 82, 19 штамма а БЦЖ а йола вакцина юкъе а йолаеш, женеи гаьзараштеи хула бруцеллез ерригача республикера геттара дӀадаккхара, из инфекци Шелковски, Малгобекски, Веденски, кхыча районий боахамашка цхьадолча даькъе доахана. дӀадаккхара практически болхлошта новкъостал деш йола методаши схемаши. Масала, дӀадахача шера Урус-Мартановски района «Горец» яхача совхоза № 1 йолча МТФ, Мичурина цӀерагӀча № 1 йолча МТФ доахан инфекционни лазарах дерзадаьд.

Укх пятилетке станце коллективо болх бергба республика ерригача территоре тӀа инфекционни лазараш ма ма могга дукхагӀа дӀадоахаргдолаш вакцина йотташ маха тохара методаш эргайоахаш тоаяра тӀехь.

Республика фермашта кӀезига зе дац иштта дола лазараш дӀадоаржадеча пироплазмирозаш оалаш йолча, даьгӀенашка хулача тайп-тайпарча фашкаргаша. Цу лазараша хьайбай цӀи толхаду. Масала, дӀадахача шера цу лазарех 100 гаргга бежан делар, цамогаш хилар 2200 бежан. Вешта цул хьалхарча шера хиннарел 214 бежан кӀезигагӀа цамогаш хилар. ХӀаьта а цамогаш хиннараш дукха дар. Ветеринарни Ӏилмай кандидаташа С. З. Дубовиннеи укх статьяй авторои тохкаш да республика тайп-тайпарча Ӏалама-климатически зонашка уж лазараш мишта хул.

Хьа а лохаш хьож уж фашкаргаш хьайбаех лета маца йолалу. Иштта тахка гулъяьча материалаш тӀа оттадаьд экзотически карта а прогноза календарь а. Цар хьахьокх республика территоре тӀа фашкаргаш хьайбаех лата а лазараш хьоаде а маца йолалу. Цо практически ветеринарни болхлошта новкъостал ду инфекционни лазарашта духьал нийса а шоай ханнахьа а профилактически гӀулакхаши дарбеи де.

Фашкаргаш йоаю эггара дикагӀйола препараташ тохкаш а, уж практикана юкъейоалаеш а, гельминтозаш дӀайоахаш а болх бу паразитологе лабораторе Ӏилма болхлоша А. М. Плиеваси яздечои. Мониензиози ценурози хьайбашта хулача гельминтозашта юкъе кхерамеча лазарех да, къаьстта жена. Цу лазараштa духьала инвазеца лоаттабеча къовсаме республике эггара хьалха практикана юкъейоалаяьй фенолидони панакури яха антигельминтикаш. Уж лазараш цӀендаь дӀадаьхар цу препаратащца Шелковски района «Червленский» яхача, Ленина цӀерагӀча колхозашка.

Республика МТФ-ашка шерра яьржай субклиматически маститаш ,вешта аьлча дахкача доахана шурий железана хьувкхер. Из чӀоагӀа Ӏаткъ шура яккхара. Иштта дола лазараш хилча шура кӀезиглу, хьоанал лохлу. ХӀара кхоабача Ӏаттагара лерхӀаш дукхагӀа а дикагӀа шура яккха из дош тохкаш ба ветеринарни санитаре лабораторе Ӏилма болхлой Г. И. Велики, Л. М. Арсахановаи.

Холуш экономически зе хул республика боахамашта доахан ца дахкаши Ӏаьхар дусаши хиларах. ХӀара шера республика боахамашка цу тайпара дус 12—14 эзар бежан. Цу тайпара Ӏасилгаш хьа ца хулаш дисарах дукха тоннаш дулх а шура а хьа ца йоаккхаш юс. Доахан ца дахкаш хилара профилактика еш станце болхлочо Г. И. Съедина Грозненски района «Атагинский», «50 лет Октября» яхача совхозий МТФ-ашка рациона юкъейихьай «К» йод яха препарат подкормка лаьрхӀа. Доахан дахкилга телхача, простогландинашца цхьана гормональни препараташ юкъейоалаяра схема оттаяьй.

Доахана хула лазараш миштад а царна дарба дара фу де деза а хьожаш тохкамаш даьд станце Ӏилма болхлоша Т. М. Узиева, О. Г. Каравинас, Т. И. Чайкас. Уж каст-каста хул боахамашка, хьайбай комплексашкеи фермашкеи. Цар семинараш ю, шоаш дакъа а лоацаш, консультацеш лу, лекцеш еш, беседаш ю, радиои телевиденеи гӀолла къамаьлаш ду.

Станце каст - каста боагӀа РАПО кулгалхой, керттера специалисташ. Царна тайп-тайпара хьехараш ду, цар даьча хаттараштa жоп лу. Уж хьехамаш, луш дола жоп дикагӀа кхетадеш а довзаш а хургдар аьнна хет тхона, нагахьа санна станце ший материальни база, учебни боахам баларе. Из тхога дац. Транспорт а яц, 17—23 сотрудника ерригa а ши машин мара.

ШийтталагӀча пятилетке перестройка хьакъехьа де дезаш дукха хӀама да. Керттера дар хьайбай продуктивность лакхлургйолаш ветеринарни гӀулакх делга тоадар.

Б. ДИКАЕВ,
Нохч - ГӀалгӀай Ӏилма-тохкама ветеринарни станце лабораторе заведующи, ветеринарни Ӏилмай кандидат.

ШИЙ ИРАЗ КОРАДАЬД

Чакхдаьлар кхы цхьаькха ди, йийшар лекцеш, йир семинарски занятеш, хІаьта а цІаяха сихлуш яц Оздоева ГІайре Фируза. Кхоана а да цун де дезараш дукха — эрсий - вайнаьха отделене 5-ча курсерча студентай дипломни балхий защита я.

Преподавателашта зизаш дала кийчлуш бар студенташ. Берригаш а гІертар зизаш духхьала цунна, Фирузайна дала. «Цунна дала хІана гІерт шо!» — хьаьттар аз царга.

— Из елакъеж: кхетий хьо ,мел хоза елакъаж из!— Жоп делар сона.

Боккъалдар аьлча, безаме елакъаж из, гонахье сийрда а йоаккхаш, санна.

Нохч - ГІалгІай пачхьалкхен университете массанена а йовз из; ГІайре Фируза...

Школе дешаьягІача деригача шерашка геттара дика дешаш чакхъяьлар из. Фируза дешаьгІар хала ха яр.

Тротуара тІара школе дІачуводаш лакха лагІаш дар, дагадоагІа цунна. ЦхьоалагІча классе дешаш йолаш хала хьалтІаяла езар школе, цу лагІаш тІа гІолла, кертах дийхка хоза ленташи бе доахкаш зизаши долаш.

Дукха хувца йийзар дешара моттигаш: школашка военни госпиталеш, призывной пункташ яр. Тхона а гуш каст-каста классашка чубугар доарахой. Тхо царна гІулакх деш хулар, берий концерташ оттадора...

ТІом чакхбаьнначул тІехьагІарча ханара халонаш а такха йийзар ГІайре Фирузай. Дан нанеи кхелха бала а кхаьчар. Болх а беш деша дийзар цун. Школа чакхъяьккхачул тІехьагІа Киргизски пачхьалкхен университете деша йода из английски метта отделене. Цига дешаш йолаш шийна дукхагІа дагадаьллачох кхув Оздоева: из цига ленински парте члений мугІарашта юкъейода.

Цкъа аз хаьттар цунга:

— ЦІаккха а дагадехадий хьона Іайха хьалаьца никъ хувпа?, — аьнна.

Уйла а ца еш, аьлар цо:

— Дехадац.

Сага уйлан шорал а цун доазонаш а цо ше белгалдеш да, аьнна хийтар сона тІаккха. ЦІеной пенаши, тхови, хоза тоадаь ковни лаьттан чІегилги мара кхы цхьаккха хІама ца гуча цу университета корагІа дІахьежача хьаеллалу цунна кхоачалургйоаца гаьне.

Фирузас укхазара хьаделл шерача вахара кораш, дІахьокх ше хьехаш болча кагийча нахан мехкараштеи меттел шийла зІамагІа болча ший коллегашка а Іилман сага уйла тІаоза наькъаш.

Цун дІаьхача преподавательски вахаре дукха хьаІайнай педагогически приемаш, кердадараш. ХІаьта а, хІара занятена чІоаггІа кийчлу, кердадар юкъехьу цо.

Цудухьа цун преподавательски уйла я саг везаш хилари бераш деза а теркалде а студенташ Іомабари. «БІаргаго магац сона делха бер — из хьехархочоа йола трагеди я». Иштта да цун къахьегама кІоарггачара хьадоагІа маІан. Цу цІенача хьастара хьийоагІаш я коллектива хІара членаца долча, уйла яьча а довзача а гІулакха бІарчча система, хІана аьлча укхаза студенташи преподавателаши дукха а барттайна а дезал ба.

Тайп-тайпарча городашкара письмош, моаршалаш ух Оздоева Фирузайга хьалха хиннача студенташкара. Из я Іилмай доктора цІи яьккха гІалгІай халкъа эггара хьалхара кхалсаг.

Цунна шаьра хов эрсий, гІалгІай, нохчий, английски, французски, немецки, киргизски, кхыдола а меттaш. Цудухьа цун йиш хиннай лингвистике ка йоалаш болх бе, метташ довзара актуальни проблемаш тахка.

Іилма таххара безам хьахилар цун исторе, меттеи литератураи Нохч-ГІалгІай Іилма-тохкама институте цо болх баьча шерашка. Из ха белгалъяьлар 1962 шера кандидатски диссертаци лоацаш, тІехь-тІехьа чулоацам а лоархІам а лакхлуш цо яздаь йоазош ара а дувлаш.

1963 шера Ф. Г. Оздоева английски метта кафедра доценталла хорж. ХІаьта цул тІехьагІа дукха ха ялалехьа из хул вайнаьха филологе кафедра заведующи. Цу гІулакха тІа йолаш Фирузас чІоагтІа къахьег. Цхьа ха яьлча Ф. Оздоева хорж филологически факультета деканалла.

Кепайоазон тІа каст-каста арювл цун статьяш, вайнаьха а кхыча а меттаех дола цун йоазош, арайоах цун монографеши учебникаши.

Со студенташца къамаьл деш латтача хана сона хьатІаера къона хьехархо, Ф. Г. Оздоевай хьалха хинна студентка. ЛаьрххІа со лехай цо Фирузас новкъостал деш хилар бахьан долаш ший балха говзал мишта лакхлу хьадувца.

— ХІара къонача сага новкъостал де безам ба, — йоах Фирузас, — хІана аьлча из а ший лоІамеча вахаре эггара хьалхара гІа боаккха бер да.

Цун хиппа студенташ тайп-тайпарча моттигашка болх беш ба. Кодзоева Лейла Іилма-тохкама институте болх беш я. Кукорхоева Роза ГІаьзе-Юртарча школе завуч я.

Дуккхабараш шоай преподавателa новкъа бахаб. Уж ба Кулбужев Мухьмад, Ториева Лиля, Мартазанов Арсмак, кхыбараш. Царех цхьаккха а вац шоашкара во хІама доалийтаргдолаш. Цох чІоагтІа тешаш я Фируза.

Сона дагадоагІа цо тхоашта лекцеш йийша а из тха группа куратор хиина а. Хьалхарча кураторски сахьата цо тхога делар школе фу деш хиннад, малагІа инструмент лохкаш хиннад, масса бер хиннад, дай-ноаной мичахьа, фу болх беш ба яхача а кхы шийна хьаштдола хаттараш тІадола анкета.

— ХІиллал долаш я из, — аьлар тха цхьоалагІча курса староста М. Хидриева. — Вайх мел дар ха гІерт.

Из ший «хІиллал» доашх Фирузас кхыча тайпара.

— ХІара сага да шийна дезаденна хІама. Из бІаргаго а сагах доалла дика мелдар хьагучадаккхара а новкъостал де мара дезац, — йоах цо.

А, из дац цо де дагалоаттадер. ХІара дийнахьа тІагІертта безам тІабаха, саг лоархІаш а теркалвеш а цо деш дар да.

Преподаватель хила веза вай заман саг. Иштта лерхІ Фирузас, цу дешай кІоаргга маІан а хеташ.

— Преподавателa къоналии хозали ма могга дукхагІа лораергйолаш хІама де деза. Иштта ма бий из болх саг, хІама юхе ца дуташ, веррига дІалоацаш.

Цкъаза, кІаьдъеле, хала хул цунна, долла хІама а дита, саббаре салаІа безам отт, хІаьтта кафедре чувоал цхьоалагІча курсе дешашвар, тІаккха деррига а юхадІадолалу...

А. ХАРСИЕВА,
ЛГУ студентка.

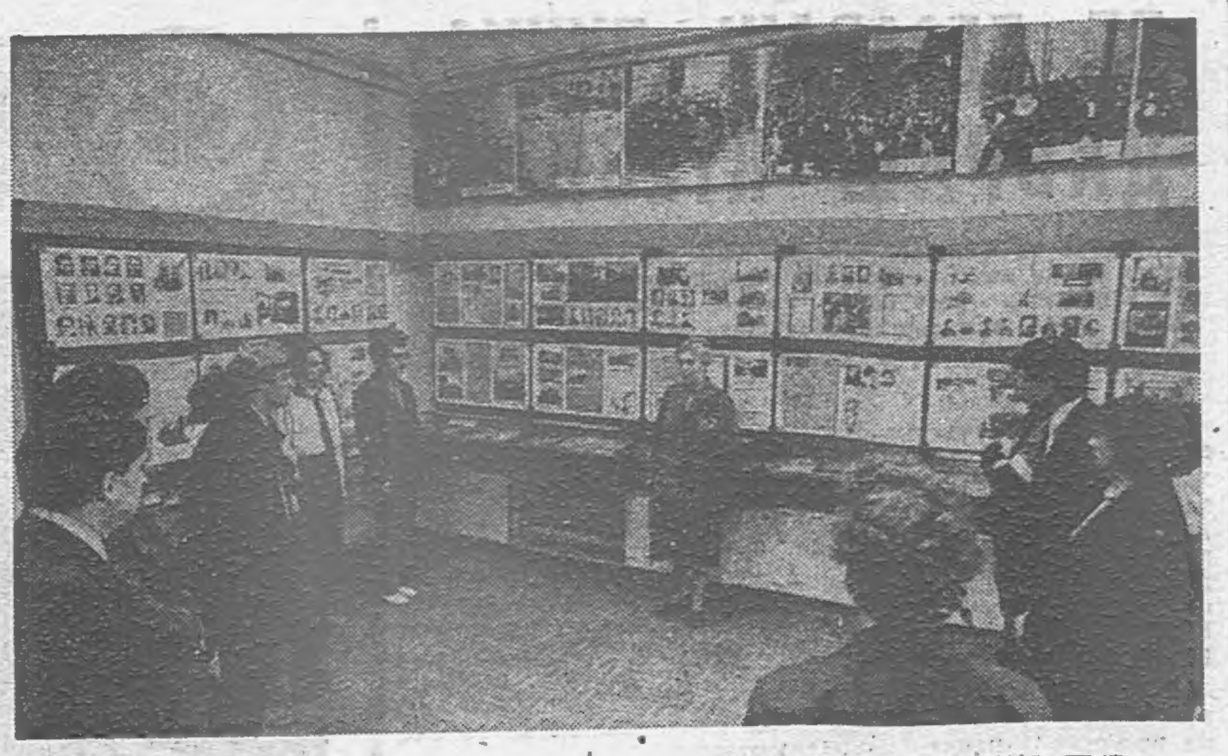

УКХАЗА ХИННАЙ ПАРТЕ VI СЪЕЗД

ЛЕНИНГРАД. Черных Ивана цІерагІча улица тІара цхьа этаж йола къаьна здани Нева тІарча города революционни историца айхха бувзам хинна ца Іеш берригача мехка историца а бувзам болаш я. Укхаза 1917 шера марте - октябре парте Нарвско - Петергофски райкоми большевикий военни организации хиннай. Фасадерча мемориальни улго укх цІагІа 1917 шера 30 июне (12 августа) герз бе а делла восстани яра парти тІаерзаяьча — РСДРП(б) VI съезда заседани хинналга дагадохийт.

Петрограде съезд полулегальни хилар, из болхлоша лора а еш чакхъяьлар, хІаьта цига мехка хувцаденнача политически хьалага хьежжа большевикий кердача тактика разработка йир. В. И. Ленин цун заседанешка дакъа лаца йиш йолаш вацар, цхьабакъда цо съезда балха кулгалдора.

Сестрорецки Разлив яхача Іама йисте Владимир Ильича «Политически хьалах» йола тезисаш кийчъеш хиннача парте ЦК членаш ухар. Съезда резолюце а решеней а кІийле хинна дІаэттар уж тезисаши «К лозунгам», «Революце урокаш» яха, иштта кхыдола Ленина балхаши.

ХІанз укх здане Нарвски застава исторе халкъа музей хьаяьй. Цун экспозице шерра хьокха оттадаьд РСДРП(б) VI съездахи цун доакъошхоехи дувцаш дола документаши материалаши. Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара юбилей гарга кхоачаш музее чубаьхкараш вай партеи пачхьалкхени исторе уж оагІонаш боккхача теркамца йовза безам болаш ба (сурта тІа).

С. СМОЛЕНСКЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац

КЪОНА ШЕРАШ ДАГАДЕХА

Дуккха ха яр Нохч-ГІалгІай транспортни объединене инструктор Махмадов Мухьади ше къона волаш тийхка наькъаш го лерхІаш вола. Эггара тІехьа производстве хьалха латтачоа елар Германски Демократически Республике ваха путевка. Дог тохаделар къаьнача салтечун поезд граница тІехбоалаш, уйланга вахар тІема ветеран...

Дагавера къона волаш шийна вовзаш хинна немце — Ветвох.

Массанахьа тІом латташ ха яр из. Ший мастерске а йолаш, вахаш вола Ветвох волча каст-каста боагІар Щеча Эскара салтий, шоай машинаш ехача. «Ак» ца оалаш гІо дора цо царна. Ховра Мухьадена, из кхы гургвоацилга. ДоттагІа кхалхар тахан санна духьалдера цунна.

...Ветвохас хІама даа аьнна чувийхавар Мухьади. Дукха баьгІар уж цу дийнахьа тІом чакхбаьлча шоаш дергдолчун уйла еш, цхьацца хабараш дувцаш.

Безамеча фусамера дІаваха аьнна гІеттар хьаша. Из накъа ваккха лаьрхІа хьавоагІар фусамда а. ЦІаьхха дог долча метте кулг тІадиллар Ветвохас. Сесаг кІиръенна бІарахьежар мара, Мухьадес хьаллаьцар из.

Иштта дІаваьлар цун новкъост.

ДІахо хинначун уйла еш вагІар из, поезд ер водача станце кхоачача хана. Цига гулбеннараштa юкъе цхьа немций зІамсага бІарг тІаэттар укхан. Вож кІирвенна советски туристашка хьежаш вар. Цо цаІ лехалга кхетадаь Мухьади ше дІатІавахар цунна.

— Ди дика хилда!

— Маьрша вахалва!

— ТІом болча хана тханцига Альбертбург ухаш хинна Махмадов Александр (иштта цІи йоаккхар Мухьадех разведчикаша) хьо-м вац? — хаьттар цунга немцечо.

— Ва, со ва Іа вувца Александр. — Бехк ма биллалахь, хьо сона-м дагавагІац.

— Сона-м вІалла вицвеннавац хьо. Тахан мо дагадоагІа сона сай да леча хана хьо уллув хинналга. Со дукха хьийжав хьо варга.

Иштта хайра Махмадова шийна духьалвенар Ветвоха воІ волга. Дукха ваьгІар уж шиъ къамаьл деш. Дег тІара баркал оалаш вар зІамсаг тІема ветерана, цунна 41 шу хьалха хиннвар диц ца далах.

ХІаьта Мухьаде уйла тІема хана хинначунца яр. 1939 шера вахар из эскаре гІулакх де. Дукха ха йисаяцар из цигара цІава а. Цхьабакъда, кхел-рузкъа хиланзар, дІаболабелар Сийлахь-боккха Даймехка тІом. Брестски крепостера герзаш деш бола мастераш ийца йодар цо лоаллаш йола машина. ЧІоагІа къахьийгар цун «ЗИС-5» яхача машино Минске кхача гІерташ. Цига гаьна йоацщаш латтар цу хана танкови разведка полк.

Кастта Мухьадех разведчик хилар, цу хана елар цун Александр яха цІи а. Цу майрача разведчикашта юкъе цун сий далар дар рацеца болх бе дика хар а немецки мотт шаьра бувцаш хилар а.

...Цхьан бус дар из. Разведка ваха вай ши салте юха ца воагІаш висар. Махмадовс дехар дир разведке ше вахийта, аьнна. Наьха бІарг дуккха тІаоттаргбоацаш немецки салтечун форма тІа а йийха, вахар из фашистий огневой точкаш дагарде а уж мича латт ха а. Фронта линена тІехавоалаш, цІаьхха цунна духьала нийсвелар немций эпсар.

Фу ду Іа аьнна хатта кхоавaнзар эпсар. Шийна майрра бІарахьежа салтеи тІаоттаяь тепчеи яйча, шийца бегаш ца белга кхетадир цо.

Сиха вар Мухьади цу юкъа. Оарц далар кхерар из.

— Іа тепча тохе, хьо хье лергва. Гобаьккха тхабараш ба, — аьлар цхьа юкъ яьлча эпсаро.

— Советски разведчикаш Іоажалах кхераш бац. ХІаьта хьо, герр. хьайна вахар дезе, шортта сона хьалха дІаволале.

Вож шортта волавелар. Командоване Махмадова баркал аьлар, цо иштта «къамаьл дувца тІера вола» эпсар воалаварах...

Иштта дІадахар атта доаца тІема шераш.

1946 шера Даймехка тІема II степена орден, дуккха медалаш лелаеш вола Мухьади цІенгахьа вийрзар. Дукхача шерашка таксопарке водитель волаш болх баьб цо, коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цІи а яьккхай. ХІаьта пенсе ваьнначул тІехьагІа укхаза висар, инструктори къоначар хьехамчеи волаш.

А. АРСАМИРЗАЕВА.

ТОЛАМ БАЬККХАР

ФУТБОЛ

Вай республикерча футбол езараштa дика хов мел ирача къовсаме чакхдувл «Терекеи» Махачкалерча «Динамонеи» юкъера вІашагІкхетараш. Из кхетаде хала дацар самардийнахьа С. Орджоникидзе цІерагІча стадионе нийсвенначоа. Дукха нах гулбеннабар цун трибунаш тІа.

Ловзар дІадоладелар фусамдаьй атакашца. Цахaддаш хьаьший наІараштa кхерам тІатувсаш ловз Г. Ласько, «Терека» дикагІвола бомбардир І. Садаев. Цхьабакъда, счет хувцалацар. Динамовцаш а бацар тІехьашка бовла лаьрхІа. Къаьстта дикагІа ловза баьлар уж хьалхара тайм йистейоалача хана. Вай команда наІарашка бургац чутоха аьттув баьлар цар. Иштта чакхъяьлар хьалхара тайм.

ШоллагІча тайме юха а атаке бахар грозненцаш. ХІанз хьалхарча мугІарашка вар «Терека» ветеран Хохленко Олег. Ловзара кховзткъеи шоллагІа минута йолаеннача хана хьаьший наІарашка бургац чутехар цо.

Кастта І. Садаевна когаметта майда тІа ваьлар Куртаев Мухьмад. Цу минуте денз хувцаделар ловзара сурт. Наггахьа мара шоай наІарашта юхера хьабалацар динамовцаш.

Кастта юха а аьттув баьлар грозненций, О. Хохленкос шоллагІа бургац чутехар. Иштта счет 2:1 йолаш, вай команда котйоалаш чакхдаьлар вІашагІкхетар.

ТІеххьара массехк дош ала деза Ю. Шадиева ловзарах. Ший ерригa говзал оарцагІъаьккханзар цо толам баккхара. Футбол дукха езараша догдоах дІахо йодача хана цу тайпара хІама кхы хург ца хиларга.

ВІашагІкхетаре нийсделар ловзар бокъонаш гІожа телхаяр. Из бахьан долаш цхьан динамовцага цІе карточка гойтар судахочо. Каст-каста бокъонаш телхайора вай футболисташа а.

Чакхбаьннаб чемпионата хьалхара го. «Терек» зонерча дикагІйолча коллективашта юкъе яле а, из дІахо дикагІа ловзарга сатувс вай.

М. ЭРЗИЕВ.

КУЛЬТУРА ХОАМАШ

СОВЕТИИ МЕХКА СИМВОЛ

СССР Пачхьалкхен герба тІа латтача эмблемах — жІовнахи марсахи — дувца лов сона. Из йовз дунен ерригача миІнгашка. Советий Мехка символ а хинна дІаэттай из.

Цун авторах, цІи хезача художниках Е. Камзолкинах дувцале хьалха, массехк дош аргда аз Германски Федеративни Республика, Мюнхене хиннача цхьан хІамах. Массехк советски турист картинни галереяга хьожаш вар. Цхьан сурта юхе дуккха а лаьттар уж. Цу ханна царна хьатІавера цу музея болхло.

— Тхо эрсий да, — аьнна жоп делар туристаша.

— Эрсий, эрсий, — кулг лостадир цо. — Эмигранташ хургда-кх шо. Эхь мича хет эрсий да тхо ала, мохк бита хьа а даьхка.

Кхы йист ца хулаш дІавaха тохавелар из.

— Тхо советски эрсий да, — аьлар туристаша, — эмигранташ дац. Ераш да тха паспорташ.

Вокхa саг теркам тІабахийта хьежар царга. Къаьстта цун бІарг тІаззар гербо.

— ХІанз теш со шо бокъонца дола эрсий долга, — аьлар цо. — Шо сиха децаре цхьа сурт гойтаргдар аз шуга.

Цхьан служебни цІагІа туристаш дІа а бига, хьоарчадаь илла цхьа каьхат хьадаьстар воккхача саго. Советски нах гІадбугаш дар цу тІа дилла сурт — жІови марси. Лохехьа немций алапашца «СССР» яха дош яздаьдар.

— Са виІий воІ ва ер сурт диллар, доккхалдеш аьлар музея болхлочо.

Из дагадехар сона Пушкино яхача городе художник Камзолкин Евгений Иванович ваьхача цІагІа нийсвелча. Тахан укхаза лорадеш леладу цун книжкаш, журналаш, дневникаш, письмош, сурташ, театральни декорацей эскизаш, цо ший кулгашца хьаяь мебель.

1923 шера Е. Камзолкина хьаяь эмблема В. И. Ленина могаьча СССР гербана юкъеяхар. Из ту вайна СССР Пачхьалкхен байракха тІа а.

ЖІови марси! Уж латт салтийи эпсарийи фуражкаш тІеи пилоткаш тІеи, ерригача союзни республикай гербаш тІа.

ЖІови марси — къахьегама символаш. Цар къаьгга хьагойт советски наьха керттера оамал — машаре къахьега безам хилар.

В. ЛИЕЛЮК.

ТЕАТРА ГАСТРОЛЕШ

Грознерча а республикерча а театральни искусство езараша дог дика хинна тІаийцар И. С. Тургенева цІерагІча Орловски Пачхьалкхен драматически театр вай долча гастролашка дар.

Россе къаьнагІдолча театрех цаІ — из хьадийллад 1815 шера. Майрра ала йиш я из йоккха истори а дукха традицеш а йола театр да, аьнна.

Тха репертуар хІанзарча драматургий пьесаш, — аьлар театра керттерча режиссера Ю. Галина.

Грозненцаш хьежаб укх спектаклашка: «Сезона моделаш», «Нью-Иорк а хоза город я», «Безам? Безам. Безам!», «Со — кхалсаг», кхычарга.

З. МУХИЕВА.

АГИТБРИГАДА — КХАШКА

Хозахета алац культболхлоех «идеологически фронта бІухой», аьнна. Дешаца, иллеца, плакатаца наьха дегашка кхоач уж. ХІанз, хьувкъам чуэца болабаьчул тІехьагІа чІоагтІа лоархІаме ба агитбригадай болх. Цу даьккъе дика кайоал Малгобекски горисполкома культура отдела самодеятельни артистий.

Хьатташка, кхашка, мехотрядашка къахьегача болхлой самукъадоаккхаш да М. Цечоева, Е. Евлова, Грозненски культпросветучилища студенткаша - практиканташа Т. Калдашеновас, Д. Кукишвиле, № 6 йолча школа дешархочо Б. Алиева ду халхараш, М. Ахциева, М. Кориговас, М. Медова дІаоала иллеш, З. Бехаевас, А. Чертоева дІалокха ашараш, И. Умарова эстрадни номераш. Программа оттаеча хьинаре дакъа лоац автоклуба заведующе Б. Гариевас, РДК методиста Л. Картоевас.

Дукха ха йоацщаш агитбригада коллектив Къулбаседа - ХІирий АССР Кировски районе хьоашалгІа яха хилар. Цо ший говзал гойтар «Кавказ» яхача колхоза хьайбаш леладерашта, «Гранит-87» яхача студотряда доакъашхошта.

Дег тІара баркал аьнна, кастта юха а вІашагІкхетар хилар ловш накъабаьхар Малгобекера артисташ фусамдаьша.

М. ХАРСИЕВА.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

23 ИЮЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минот» Іуйрийнара информационно - музыкальни программа.
8.30 — ЦТ экрана тІа хьалхара. «Фердинанда Люса вахахари валари» яхача художественни фильма 2, 3-гІа сереш.
10.45 — «Карнавал» яха Р. Шумана музыках оттаяь фильм-балет.
11.15, 16.00, 17.20 — «Кердадараш».
16.15 — Египта хІанзарча вахарах, мехка тахан хьалхашка латтача проблемаех йола «Каирера Порт-Саиде кхачалца» яха передача.
16.35 — «...Ялхайтта шу даланза а боккхагІа а бараштa».
17.25 — «Дни политикеи».
18.00 — «Са хьамсара Даьхе» яха фотоконкурс.
18.15 — «Ца малар — вахара хьисап».
18.45, 22.25 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «ЦІа хьалде хар». Казахски ССР Кустанайски области боахамий хьокхам тІа юрта гІишлош хьалъяра опытахи проблемаехи. КхоалагІа передача.
19.20 — РСФСР просвещене министраца Г. П. Веселовца хинна къамаьл.
19.35 — Йоккхача планаца — саг». Тбилисера ХХ-ча Ерригсоюзни кинофестивалерча фильмаех.
21.00 — «Ха».
21.40 ЦТ экрана тІа хьалхара. «Фердинанда Люса вахари валари» яхача художественни фильма 3-гІа сери.
23.00 — «Чешме-87». Эстрадни илле дунен халкъашта юкъера конкурс (Турци).

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.20 — «СибарегІара гета» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
8.50 — Испански мотт. Іомабу 2-гІа шу.
9.20 — «БоргІал когасолоаш тІа» яха фильм-концерт.
10.10 — «Юхайистхила горнисташ!».
10.55 — «Диценна ваь ди», «Крокомот» яхача Д. Биссета фаьлгий мотивех оттадаь мультфильмаш.
11.15 — «ЦІера рейсаш» яха телевизионни документальни фильм.
12.05 — «Карино» яхача берашта лаьрхІача фильма 4,5-гІа сереш.
13.45 — «Кердадараш».
17.50 — Киножурнал.
18.05 — «Спортивни вахар» (нохчий меттала).
18.35 — «Социалистически декхараш». Мишта кхоачашду уж? (гІалгІай меттала).
19.05 — «Баь барт ахчал безагІа» яха документальни фильм.
19.15 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
19.30 — Мультфильм.
19.50 — «Дезала педагогика».
20.20 — Фильм.
20.30 — Иордане общественни деятелагара Абдулла Саид Хаддадагара ийца интервью (нохчий меттала).
20.50 — «Къаьнара Бактри» яхача Іилма-довзийтара фильма премьера.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Музыкеи вайи».
22.45 — Волейбол. Кхалнах. А. Н. Чинилин дагалоацаш йола дунен халкъашта юкъера турнир.
23.30 — «Кердадараш».

24 ИЮЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минот» Іуйрийнара информационно-музыкальни программа.
8.30 — ЦТ. Экрана тІа хьалха. «Фердинанда Люса вахари валари» яхача художественни фильма 3, 4-гІа сереш.
10.35 — Л. В. Бетховен — скрипкацара оркестра лаьрхІа ши романс.
10.55, 16.00, 16.45 — «Кердадараш».
16.15 — «Тха экипаж» яха телевизионни документальни фильм.
16.50 — Д. Лондона турпалаш экрана тІа. «Иний дайна доше» яха художественни фильм. (Румыне — ФРГ — Франце).
18.00 — «Іилмеи вахари». СССР АН Центральни экономико-математически института Іилманхоша социологически тохкамаш дара области баьча балхах.
18.45, 22.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — ДІалокх СССР Союза ГАБТА брасс — квинтета.
19.15 — Боккхийчарна лаьрхІа контрольни. Останкино Концертни студе передача авторашца И. Ш. Ахдхановца, С. Волошинайца вІашагІкхетар.
21.00 — «Ха».
21.40 — ЦТ экрана тІа хьалхара. «Фердинанда Люса вахари валари» яхача художественни фильм 4-гІа сери.
23.00 — «Оаха машар хорж». Машара тІехьарча советско-американски цхьанарча похода доакъашхошта хетадаь заключительни концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Паспорт в бессмертие» яхача телевизонно-документальни фильма премьера.
8.45 — «ДегагІозале — из илли». Фильм-концерт.
9.45 — «Мустай Карим. Дагалоацама кулго кІалтІайоах хиннaчун къаьна оагІонаш» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
10.25 — «Холодильника чу дилла докха лоа». «Музыка урок» яхача Д. Биссета фаьлгий мотивех оттадаь мультфильмаш.
10.45 — «Ванюшина бераш» яха художественни фильм.
12.20 — Английски мотт. Іомабу 2-гІа шу.
12.50 — «Корино» яхача берашта лаьрхІача фильма 6-гІа сери.
13.40 — «Тха беш».
14.10 — «Кердадараш».
17.25 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
17.30 — «Гом боаца портрет» Іилма-довзийтара фильм.
17.45 — «Республика кхашка». Рейд (гІалгІай меттала).
17.55 — «ГІулакх ду культура лакхъяра тІехьа» Торговле болхлой денга (нохчий меттала).
18.15 — «Динала гаранти» Іилма-довзийтара фильм.
18.35 — Н. Мамакаев. Даьхех дола иллеш (нохчий меттала).
19.10 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
19.25 — «Массанена а хІаранена а» яхача программа выездной приемни БАМе я. Хьалхара передача.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»
20.10 — «Шун письмоех» оттадаь концерт (гІалгІай меттала).
20.40 — СССР — НДРИ: доттагІали барт цаІ хилари.
21.00 — «Ха».
21.40 — Фестивалаш, конкурсаш, концерташ.
22.50 — «Ступени» яха А. П. Чехова письмоех оттадаьча документальни фильма премьера.
23.10 — «Кердадараш».

РАДИО

23 ИЮЛЬ

7.20 — «Юртара вахар» (гІалгІай меттала).
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Музыка.
8.35 — 9.00 — «Депутат — сий дола звани». Очерк (нохчий меттала).
11.15 — КПСС ЦК июньски (1987 ш.) Пленума решенеш — вахаре! «Вахарца гІа боахаш» (нохчий меттала).
11.30 — «Ханал хьалха гІа боаккхаш».
11.45 — 12.00 — «Маькх—вай бернат».
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — 17.00 — Сайрийнара музыкальни программа.
18.30 — Объявленеш.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Вахари дии (гІалгІай меттала).

УКВ

19.00 — Иллеш оалаш ба М. Минцаеви А. Долхадови.
19.24 — Лоацца дувцараш.

24 ИЮЛЬ

7.20 — «Юртара Іуйренаш».
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш! «Интернационализм - вай вахара закон» (нохчий меттала).
8.50 — 9.00 — Музыка.
11.45 — 12.00 — Музыкальни галерея.
15.15 — 15.30 — «Къахьегамо айду сага сий» (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Эргалонаш: гІулакхаши проблемаши (гІалгІай меттала).
17.31 — «ЦІе сийгаш» (гІалгІай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — 19.00 — Сатирически микрофон.

УКВ

19.00 — Супьян Цугаева произведенеех оттадаь концерт.
19.45 — С. Димаев. Соната.

ДИ ДІАДОДАЦ МУЗЫКА ЙОАЦАШ

Вай мехкарча городех хІаране яц симфонически а эстрадни а музыка ший самодеятельни оркестр. Воронеж доккхал де йиш йолаш я цу тайпара коллектив ший хиларах.

Керда творчески коллектив вІашагІйоллара идея цхьатарра хьахиннараш ба хІанз РСФСР культура заслуженни болхлой — Ленинградски консерваторе воспитанник, дирижер, тахан — искусствай института кафедра заведующи, профессора декхараш кхоачашдеш вола Сафонов Леонид Георгиевичи цу хана берий музыкальни школе хьехаш хинна Пшестанчик Рафаил Григорьевичи. ХІаьта любительски оркестр сенна эшаш яр-те Воронежа, городе укх массехк иттшерашка симфонически музыка хьинаре пропагандист хилара дика традицеш йола профессиональни коллектив болх беш хинна хилча? Керда оркестр хьахилар хано дІадехар дар, воронежций культура дегІаена хилара тешал дора цо.

Шерра эстетически кхетам лу къахьегама коллективо кагирхошта, пропаганда ю эрсий а доазол дехьарча а музыкальни тІехьале, бІаьш а эзараш а болча наха Іомаду дунен хозагІдар. Профессиональни искусстве бахара путевкаш еннай оркестро дуккхача къонача музыкантошта. Воронежски симфонически оркестре болх беш ба валторнист Щеглов Юрийи габонист Клепиков Владимири, мехка кхыча оркестрашка къахьегаш ба трубач Гуц Михаили кларнетист Матвеев Юрийи.

Эггара дукхагІа локх оркестр болхлойи студенчески общежитешка, культура Дворецашка, даим а ух из областа юрта районашка. Цун концертни выступленей географи гаьна яьржай Воронежа доазол арахьа а. Музыка езарий искусство бебеча ханашка яйзай липчаштеи тамбовцаштеи, волгоградцашта а ростовчанашта а. Шолохов Михаил Александровича 60 шу дузача шера Вешенски яха хилар оркестр, безаме тІанийцар из «Тайжача Донеи» «Поднятая целинаи» автора, станичникашта лаьрхІа празднични концерт оттадир. Воронежски халкъа филармоне кхыча художественни коллективашца цхьана ший кхоллам ах отчет еш дуккхаза концерташ увттадаьд оркестро москвичашта. Ерригсоюзни фестивала лауреат, советски патриотически илле Ерригсоюзни конкурса дипломант я из.

ЧІоагІа сий а деш, хІанз а тІехьа дагабоагІа коллективе оркестр вІашагІйоллаша а творчески дегІаена из дІаоттаеш а хьинаре къахьийга эггара хьалхара дирижераш: РСФСР халкъа артист, СССР Пачхьалкхен премей лауреат Людмилин Анатолий Алексеевич, Николаевский Юрий Ильич, Амирагов Джон Борисович, Воронежа къаьнагІа а говзал Іалалмате лакха йолаш а хинна музыкант Потемкин Иван Васильевич. Тахан оркестрана кулгалдеш ва къона дирижер Тупиков Валерий, хІаьта вокальни студешта — Горнова Конкордияи Мелуха Альфредии, концертмейстералла къахьегаш ба Власова Татьянаи Соколова Еленаи. Дуккхача шерашка коллектива общественни директор ва Р. Г. Пшестанчик.

Ю. ПОСПЕЛОВСКИЙ.
г. Воронеж.

Хаоттам

Тахан республике гІоллеи Грознеи кІезиг-дукха морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 2 — 7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 28 — 33, Грозне 30 — 32 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка юкъ-юкъе догІа а делхаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3 — 7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 14 — 19, дийнахьа 27 — 32 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктоккхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00298. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2672.